

LA GUERRA DE SUCCESSIÓ A BANYOLES I LA COMARCA DEL PLA DE L'ESTANY

GUERAU PALMADA

Llicenciat en història de l'art (UdG). Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles

Resum

Durant la guerra de Successió (1702-1714), Banyoles i la seva comarca van ser afectades de ple amb incursions tant dels exèrcits borbònics com dels austriacistes amb un front de guerra poc definit. Les tropes del duc de Noailles saquejaren Banyoles i els pobles de la vall del Terri procedents de l'Empordà, i l'any 1711 el monestir de Sant Esteve fou fortificat pels francesos. No va ser fins als inicis del 1713 que la comarca a tocar la ciutat de Girona fou controlada pels regiments de Felip V, tot i les escaramusses dels miquelets que resistien a les muntanyes.

Paraules clau

Banyoles, Pla de l'Estany, Guerra de Successió, Felip V, miquelet, Carles d'Àustria.

Abstract

During the Spanish Succession War (1702-1714) the town of Banyoles and its county was affected by the raids of Austrian and French Bourbon armies during the war. The troops of Duke of Noailles coming from Emporda, sacked the small villages and the town of Banyoles, and in 1711 the monastery of saint Stephen was fortified by French soldiers. The region near the city of Girona will be finally controlled in 1713 by the French regiments of king Philip V, in spite of the attacks of Catalan miquelets that resisted in the mountains.

Keywords

Banyoles, Catalonia, Succession War, Philip V of Spain, miquelet, Charles VI

La historiografia a Banyoles referent a la guerra de Successió és molt primerenca. Ja a finals del segle dinou eren publicats els primers estudis del farmacèutic banyolí Pere Alsius i Torrent (1839-1915). Fou, sens dubte, un dels erudits més importants durant el període de la Renaixença a les comarques gironines i destacà per la troballa i estudi de la famosa mandíbula de Banyoles. En la seva obra de referència *Ensaig històric de la vila de Banyolas* (1872) dedica diversos capítols als abats del monestir de Sant

Esteve, en què es detallen alguns episodis de la guerra de Successió i, sobretot, la fugida a Itàlia de l'abat Descatllar, defensor del tron de Felip V. Tanmateix, no es pot oblidar el gran estudiós del conflicte, l'historiador local Mn. Lluís G. Constans i Serrats (1901-1955), qui dugué a terme una laboriosa tasca de recopilació documental al monestir i a les parròquies de la comarca. Dissortadament, les seves investigacions quedaren truncades a causa d'una malaltia prematura, però bona part de la documentació transcrita fou recollida en la col·lecció del *Diplomatari de Banyoles*, publicada pel Centre d'Estudis Comarcals, com també diverses anotacions en els seus *Manuscrits inèdits*. Dins dels *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* publicà, l'any 1950, un meritori article titulat *Una crònica inèdita de la Guerra de Successió en Gerona*, en què contextualitzà un relat bèl·lic del sacerdot Patllari Ombrevella conservat al santuari de Santa Maria del Collell, conjuntament amb altres documents. En definitiva, coincidint amb la commemoració de la caiguda de Barcelona en mans de les tropes borbòniques, l'any 1714, calia posar èmfasi en la guerra de Successió a les comarques de Girona, i en concret, a la ciutat de Banyoles i la seva comarca, aprofundint en els fets més rellevants que van succeir entre el terraprim, l'estany i la muntanya de Rocacorba.¹

La guerra de Successió s'inicià després de la mort sense descendència de Carles II i en el nomenament de Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV, com a successor seu. L'imperi austríac, Anglaterra i Holanda s'hi oposaren, mentre que Felip V tenia el suport de França i Espanya. Catalunya es mostrà contrària al seu nomenament i s'alineà amb el bàndol austriacista. No casualment, havia arrelat un profund sentiment antifrancès al llarg del segle XVII a causa de les nombroses guerres que sacsejaren les ciutats i viles catalanes, i Banyoles no en fou en cap cas l'excepció. Els episodis bèl·lics més destacats són l'inici de l'ocupació francesa de Catalunya i la caiguda final de Barcelona, el dia 11 de setembre de 1714.

Tot just en el preludi del conflicte, el *Llibre de la Universitat de Banyoles* relata que el 20 de desembre de 1700 es feren misses funeràries en record del monarca Carles II, mort el dia 1 de novembre. El document dels jurats ja intuïa un anys complicats per a Catalunya amb el canvi de monarquia, la borbònica, quan s'entreveu la temença a perdre els furs i les llibertats: "[...] dia

¹ S'ha estudiat la guerra de Successió a l'actual divisió administrativa de la comarca del Pla de l'Estany, però també es comenten alguns fets bèl·lics en els municipis propers.

*molt fatal per tota la Corona d'Espanya y en particular per nostre Catalunya puix en dit dia perderen un dels monarchas quens ajan mes estimats y mes volguts segons la experiència nos ha ensenyat y avent mort sens successió ha vingut a acabarse la Casa de Austria en Espanya pera haver cridat ab son testament que firmá a octubre de dit any per successor a sos Regnes al R. Don Felip de Borbon segon net del Rey lluíscatorse de França ... Vulla Déu per sa bondat infinita dornarnos un bon Rey y quens mantinga nostres fueros y privilegis”.*² Passaren pocs mesos quan, l'1 de novembre de 1701, els jurats banyolins es feien ressò de la visita del nou monarca, Felip V, a la ciutat de Girona, rumb a la vila de Figueres, on anava a rebre la seva esposa, Maria Lluïsa, filla del duc de Savoia. De fet, l'enllaç matrimonial no es féu esperar, i tot just passada la frontera, se celebrà el 3 de novembre a l'església de Sant Pere de Figueres.

ELS PRIMERS ANYS DE GUERRA

El juny de 1705, representants de l'oposició catalana austriacista van signar amb la Gran Bretanya el Pacte de Gènova, pel qual la monarquia anglesa es va comprometre a garantir la integritat de les llibertats de Catalunya i a oferir ajuda militar en el conflicte. El maig esclatava a Vic una revolta contra la nova monarquia borbònica. El 1705, la flota angloholandesa i voluntaris austriacistes ocuparen Barcelona, on l'arxiduc Carles fou proclamat rei. Com a molts indrets del Principat, hem de situar l'esclat del conflicte a partir de l'estiu de 1705, i ràpidament es propagà un fervor envers la causa austriacista en la majoria de viles i ciutats, tal com detalla a mitjan set-cents el sacerdot Patllari Ombravella al santuari de Santa Maria del Collell: “[...] *vehen que lo pahys los era favorable y anava prestant la obediencia de un lloch à altre y de una vila à altre y de siutat en siutat entraren à Gerona serca de la festivitat del Gloriós Sant Narcís als 29 de Octubre de dit any 1705. Y com lo pahys veyá que la capital, qui es Barcelona, Gerona, Vich y altres eran entregadas y tenian donada la obediencia a febor de dit Sr. Arxiduch y sas armas, casi tot Catalunya sentregà dit any 1705, menos alguns, com fou Rosas que sempre fou refugi per lo francès quant venia al Empordà, Berga, Santellas, Manlleu, Servera, y altres que sempre se tingueren per las armas del Sr. Felip quint, Rei de Espanya*”.³ Del suport majoritari

² ACPE: fons municipal de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L 9, F 73.

³ CONSTANS, Lluís G. “Una crònica inédita de la guerra de sucesión en Gerona”, *Annals de l'IEG*, vol. 5, 1950, pàg. 77.

dels catalans a l'arxiduc Carles d'Àustria, també se'n féu ressò el marquès de Quincy quan relatà els fets bèl·lics més importants sota el regnat de Lluís XIV de França: “*La révolution fut si grande dans toute la Catalogne, que les villes de Lérida, d'Urgel, et le Fort de la baye de Roses, tous les Ecclésiastiques et les Séculiers de la principauté se déclarent pour l'Archiduc*”.⁴

Durant els primers anys del conflicte (1705-1710), les tropes filipistes no van ocupar de manera permanent la comarca del Pla de l'Estany, la qual es mantenia a favor de la causa austriacista, tot i que en diverses incursions aconseguiren creuar el riu Fluvià i saquejar-ne algunes poblacions. Els pobles del terraprim i la vall del Terri es trobaren entre l'ocupació francesa de l'Alt Empordà, amb el port de Roses com a bastió principal, i la ciutat de Girona, plaça forta dels austriacistes. Com altres poblacions catalanes a prop del front, Banyoles fou una població oberta, que tant passava sota control austriacista, com, poc després, sota una temuda ocupació borbònica que comportava quantioses contribucions de guerra.⁵

La vila de Banyoles, des de l'esclat del conflicte, es posicionà a favor de Carles d'Àustria. El 20 de juliol de 1705, el comte de Solterra ordena recollir una llista d'habitants banyolins bons en armes i queviures per a la causa austriacista.⁶ Foren recomptats un total de 119 homes, dels quals només 70 tenien armes. El 15 d'agost, el comte de Solterra sol·licita a la vila un total de 25 homes ben armats i amb munició. El dia 24 d'agost els jurats es feien ressò del desembarcament de l'armada anglesa i holandesa i de la imminent arribada del monarca Carles III. El setembre l'ambient d'insurrecció anava en augment, quan s'alçà un sometent de 3.000 homes per l'Empordà, i caigueren en mans austriacistes moltes viles a finals de mes, com Castelló d'Empúries, que es proclamà a favor del rei Carles III, i d'altres que oferiren més resistència, com Figueres, que fou ocupada pel regiment del coronel Birolà amb l'ajuda de molts garrotxins.⁷ Aquell mateix mes, les

⁴ QUINCY, Marquès de. *Histoire militaire du règne de Louis le Grand, roy de France*, vol. 4, París, 1726, pàg. 651.

⁵ TORRAS i RIBÉ, Josep Maria. “Les etapes de l'ocupació borbònica a Catalunya (1706-1713)”, *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XVII, 2006, pàg. 26.

⁶ CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits. Crònica*, XXII, Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, Banyoles, 1981.

⁷ COMTE, Albert. “La guerra de successió vista des d'un petit nucli urbà empordanès”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 25, 2, 1981, pàg. 167-192. GIFRE, Pere. “La Guerra de Successió (1705-1714) i la postguerra”, dins *Història de l'Alt Empordà*, Diputació de Girona, 2000, pàg. 397 seg.

poblacions garrotxines d'Olot, Sant Feliu de Pallerols i Santa Pau ja donen obediència al monarca Carles III.

El setembre de 1705 baixà des de la Garrotxa, passant per Besalú, el regiment del capità Jaume Forgas i Birolà⁸ amb una gran nombre de miquelets. A la vila de Banyoles el capità Birolà entregà una carta per buscar simpatitzants a la causa austriacista amb la promesa de rescatar Catalunya de l'esclavitud del nou monarca francès i reinstaurar les llibertats i privilegis anteriors.⁹ De nou, el sacerdot Patllari Ombravella comenta que es formaren moltes tropes de miquelets (fusellers de muntanya) enrolades en la "*esquadra dita de Farrer, altre dita de Birolà y altre dit de Moragas y altre dit de Clariana, sense altres de auxiliars y pasats en son fevor com eran los de Don Raphel Nebot*".¹⁰ Com es veurà, en els registres parroquials, diversos habitants de la comarca s'enrolaren com a fusellers de muntanya. A tall d'exemple, el 25 de novembre de 1705 morí un tal Bernat "*lo qual mataren en somatent*" i fou mort en el paller de Miquel Pelegrí.¹¹ També Pere Pifarrer, pagès i terratinent de Crespià, fou capità de fusellers de l'esquadra de Birolà.¹²

El gener de 1706, Adrien Maurice de Noailles envaeix l'Empordà posant guarnicions franceses a la riba esquerra del Fluvià, a les viles de Bàscara i Navata. Per contrarestar-los, diverses esquadres de fusellers de muntanya ataquen el castell de Navata, entre d'altres, el regiment d'en Birolà, concentrades a la vila de Besalú. Des de Girona i la Bisbal, els sometents amb poca cavalleria (regiment de Moragues) ataquen Bàscara. El duc de Noailles els contrarestarà amb la cavalleria de dragons i l'infanteria reial, fent un gran nombre de ferits i morts entre els miquelets. Al poble de Sant Esteve de Guialbes, el pagès Amer Massó, en el seu *Llibre de memòries*, recorda l'ocupació de la cavalleria borbònica i les incomoditats que patiren

⁸ El regiment de fusellers de Jaume Birolà fou actiu els anys 1705-1713, i tingué com a coronels Jaume Birolà i Clavell, format majoritàriament per miquelets. Foren destinats a la defensa de l'Empordà contra el duc de Noailles l'any 1706, i lluitaren al combat de Sant Julià de Ramis (1708) i a Castellfollit de la Roca (1711).

⁹ ADG: *Llibre del secretariat del monestir de Sant Esteve de Banyoles*, F 9v. Document transcrit per Mn. Lluís Constans.

¹⁰ CONSTANS, "Una crònica inédita", citat, pàg. 78. Es refereix al regiment de cavalleria Joan Vila i Ferrer, al regiment de fusellers Birolà, al regiment de cavalleria Moragues, al regiment de cavalleria Clariana i al regiment de cavalleria Rafael de Nebot.

¹¹ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Defuncions (1678-1773), F 48.

¹² El mas o torre Pifarrer de Crespià avui és conegut com a Can Ordis, important família de terratinents.

a l'inici del conflicte al límit de les terres empordaneses: “[...] *ab tal que en est lloch estigue cavalleria temps per las casas que sols lo país los donava palla als cavalls y los soldats tenían de menjar lo que los donaven y callar tots –y tinch bona memoria que a casa feieam pa de cego*¹³ *la major part y quant los soldats menjaven ab nosaltres tots menjaven de aquell sa trist y ningú deia cosa y despres a tropells*¹⁴ *dits francesos cen anaven a fransa y fins lo añ de -1705 al agost en estat terra tingue quietut*”.¹⁵

Precisament en el cas de la comarca, a través dels registres parroquials es pot resseguir part d'aquesta mobilització, amb els episodis bèl·lics ocorreguts pocs mesos després al terraprim empordanès i prop del riu Fluvià. Caldria pensar que moltes d'aquestes morts foren causades per ferides al camp de batalla. A tall d'exemple, a Banyoles, el 19 de febrer de 1706 fou enterrat Llorens Vila natural de Terrades, soldat de les “*guardas de las fronteras*” i ferit a Navata, morí a l'hospital.¹⁶ Al poble d'Esponellà, el 21 de maig de 1706 fou enterrat un miquelet anomenat Josep, procedent de Prats de Molló, que morí a la casa d'en Pou, hostaler del poble.

D'altra banda, a Crespià, poble estratègicament situat a l'antic camí ral i de transhumància de l'Empordà cap a la Garrotxa, no són estranyes les defuncions de soldats en el fons parroquial de Santa Eulàlia. A tocar del poble es troba l'estratègic pont medieval d'Esponellà, que permet creuar el Fluvià. Per exemple, el 17 de febrer de 1706 morí Honorat del Cer, capità de miquelets de Sant Pere Pescador. El 12 de juny de 1706 morí de malaltia a l'hospital de Pobres de Crespià Antoni Santpastor, pare de la vila de Vilallonga de la Muga, enrolat com a miquelet. El 3 de novembre de 1706 fou enterrat un tal Vinyoles, soldat de l'exèrcit del “*Rey Carlos 3*”. El 29 de novembre de 1706 fou enterrat Joan Costa “*soldat de las esquadras del Rey Carlos 3*”, que estava a l'hostal de Crespià. El 18 de setembre de 1707 fou enterrat Miquel Puig, germà del domer Joan Puig, casat i habitant de Gombrèn, i “*alferes del Coronel de la Esquadra den Rau*”.¹⁷

¹³ Pa fet amb segó de civada.

¹⁴ Precipitadament.

¹⁵ ACPE: col·lecció de documents patrimonials. Llibre de memòries d'Amer Massó, pagès de Sant Esteve de Guialbes, F 15.

¹⁶ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Defuncions (1678-1773), F 48

¹⁷ ADG: fons parroquial de Santa Eulàlia de Crespià. Defuncions (1661-1747), F 66-73. Regiment de fusellers de muntanya del coronel Manuel Moliner i Rau, actiu a l'Empordà els anys 1706 i 1707.

A la riba esquerra del Fluvià, davant dels pobles d'Orfes i Parets d'Empordà també hi hagué enfrontaments amb els miquelets. A la petita parròquia de Sant Medir i Sant Celdoni de Romanyà (Pontós) tingué lloc un combat el dia 15 de febrer de 1706. Precisament, pel poble de Pontós passava el camí ral que des del coll de Pertús arribava a la ciutat de Girona, abans de creuar el Fluvià per Bàscara. El 17 de febrer era enterrat el cos de Francesc Blasi de la Bisbal d'Empordà, ferit pels francesos en la batalla de "las Brugueras"¹⁸ de Romanyà. El mateix dia, el rector Pons Prat celebrava les misses funeràries de vuit miquelets més morts a la batalla, sense saber-ne la identitat: "*Avuy als diset de fabrer de mil set cents y sis foren anterrat los altres vuit cossos los quals trobaren ab difarents parts morts pero tots en lo terma desta Parrochia de Romanya los quals moriren en la batalla y los mataren los francesos en lo dia quinza de dit mes (eran gent de sumatents) y foren enterrats enpresencia de Pons Prats rector de Romanyá*".¹⁹ El 18 de febrer encara foren trobats dos cossos més de miquelets, i l'endemà, un altre cadàver.

D'altra banda, a la vila de Banyoles el conflicte provocà la fugida de l'abat a l'estranger, un fet que mai s'havia produït en l'àmplia història del monestir benedictí de Sant Esteve, fundat el segle IX. L'any 1703, fra Joan Baptista Descatllar,²⁰ monjo dispenser del monestir de Sant Cugat, fou escollit com el nou abat de Banyoles. El càrrec eclesiàstic a principis del segle XVIII era prou important, ja que l'abat encara era el senyor jurisdiccional de la vila, i de masos i terres en el Terme i parròquies veïnes, com ara Fontcoberta, Porqueres i Vilert. Durant l'esclat del conflicte, Descatllar es posicionà de manera clara a favor de Felip V, i el 31 d'octubre de 1705, com a botifler, ja fou privat de percebre les rendes per aquest motiu.²¹ Estigué poc més de dos anys en el càrrec, ja que el març de 1706 es traslladà a Roma com a mesura de prudència a causa del seu suport filipista: "*Molt lltre. Sr. = Lo dimecres passat Pasqua pensó ausentarme d'esta terra i despres anar prenent ultimas disposicions*

¹⁸ Probablement es fa referència a les terres del mas de la Bruguera, a l'entrada del poble de Bàscara.

¹⁹ ADG: fons parroquial de Sant Medir de Romanyà (Pontós). Defuncions (1606-1723), F 36-37.

²⁰ Pertanyia a una il·lustre família bergadana, fou monjo de Sant Pere de Galligants i monjo dispenser de Sant Cugat del Vallès.

²¹ ALSIUS, Pere. *Ensaig històric de la vila de Banyolas*, Banyoles, 1872, pàg. 367. ABELLAN, Joan Anton i GRABULEDA, Josep. *Els senyors de Banyoles: els abats del monestir de Sant Esteve*, Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany, Banyoles, 2012.

pera anarmen a las parts ahont me será licit i permes per Sa Magestat (q.D.g.) y si es posible desitjo sia pera Roma".²²

Ben aviat, l'exèrcit austriacista necessità més homes armats. Els mesos de novembre i desembre de 1706, el virrei i capità general de Catalunya, el comte d'Ullefelt, ordenà a les universitats catalanes, entre les quals Banyoles, que formessin i nomenessin regiments amb oficials, pagats durant el seu servei militar i amb una manutenció de pa.²³ El dia 13 febrer de 1707 arribà a Banyoles l'oïdor reial del Principat, un tal Bracó (probablement Josep Bracó), acompanyat de l'Il·lustríssim Alex de Tristany, per tal d'allistar voluntaris en el bàndol austriacista. Els voluntaris banyolins eren reclamats per a la defensa de l'Empordà i la ciutat de Girona. Els jurats, vestits amb gramalles, els foren a rebre conjuntament amb alguns consellers, moment en què els foren entregats dos "*papers estampats*" (cartes) tramesos pel virrei i capità general de Catalunya: "[...] *a fi y efecte de levantar soldats per servey del Rey n.^{re} I. Carlos tercer y defensa del principat per obviar lo aver de fer somatents per los molts gastos ocasionan dits somatents als comuns y aver considerat esser poch profit per lo Real servey*".²⁴

A partir de la primavera de 1707, els combats arribaren als entorns de la vila de Banyoles durant l'ofensiva francesa. Així, el mes d'abril entrava a la plana empordanesa procedent del Rosselló l'exèrcit del duc de Noailles, format per uns 8.000 homes. Poc després, eren aturats a Sant Julià de Ramis, on els francesos pretenien fortificar-se i fer-se forts al pas de Costa Roja, i els venceren els miquelets.²⁵ L'ofensiva borbònica que pretenia conquerir la ciutat de Girona fracassà amb la retirada francesa cap al Rosselló. Tanmateix, la derrota d'Almansa (25 d'abril de 1707) acabà amb la conquesta del regne de València i la pèrdua dels seus furs. Catalunya, ja com a únic bastió austriacista, a partir del mes de juliol és atacada des de tots els fronts per Felip V: Rosselló, València i Aragó.

²² CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari de Banyoles*, volum VI, Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 1993, doc. 1703. El dia 2 d'octubre embarcà al port de Mataró per tal de dirigir-se a Roma. Residí en diverses ciutats italianes durant el conflicte, com ara Pàdua, Venècia i l'illa de Corfú. Un cop acabà el conflicte, retornà a Banyoles el 1715 i ocupà el càrrec fins a la seva mort, el dimecres 4 de novembre de 1744, després d'una llarga malaltia, a l'edat de 74 anys.

²³ ACEPE: fons municipal de Banyoles. Edictes, cèdules i altres ordres impreses (1679-1749) L76.

²⁴ ACEPE: fons municipal de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L9, F 96r.

²⁵ FELIU DE LA PEÑA, Narcís. *Anales de Cataluña*, Barcelona, 1709, pàg. 602-603.

En previsió de les contínues incursions franceses per l'Empordà, el 30 de novembre de 1707, els sotsveguer de Besalú, Joan Baptista Miquel, ordenà a alguns vassalls de l'abat del monestir que es presentessin a Navata per tal de demolar les seves muralles, la resta d'obriers eren dels pobles de Maià de Montcal, Segueró, Vilademires, Crespià i Vilert. Els obrers havien de ser "*bons per treballar en las morallas de Navata y algun mestre de Casas si ni ha y alguna barrina per fer barrinades en dita moralla y aportarán també la polvora se haura de menester per fer ditas barrinadas y asó cumpliran sots pena de vint y sinch lliuras y altres penas arbitrarias y ser desobadients al Rey nostre Senyor*".²⁶ A Navata hi havia el castell medieval i, ben a prop, els francesos podien travessar el Fluvià pel pont medieval d'Esponellà.

A la primavera de 1708, els francesos es disposaven a atacar la ciutat de Girona, acampats als entorns dels pobles de Cervià i Medinyà. Ràpidament arribà a Banyoles el 31 de maig una ordre del veguer de Girona i del príncep Enric de Darmstadt, capità general de les tropes del rei Carles III. Les tropes enemigues franceses es trobaven acampades als afores de Girona, entre el pla de Raset i el coll de Costa Roja, i el gros de l'exèrcit austriacista, entre el "*Plá de Camp durá fins a la manola*".²⁷ Van demanar una trentena de banyolins armats que es reunissin ràpidament al Pont Major: "*Demanan trenta homens entre vila y Abadiat per reprimir las forças del enemich se ajuntada la promenade*".²⁸ ⁱ²⁹ Al final es presentaren sis voluntaris banyolins del total de nou que foren enviats a combatre, amb una paga de dos reals i una manutenció de pa. Durant la batalla a finals de maig, les tropes austriacistes del príncep de Darmstadt es feren fortes al pla de Campdorà i a Sant Julià de Ramis, repel·lint l'atac amb artilleria del duc de Noailles des del pas de Costa Roja. No es coneix la fi de tots aquests banyolins, però menys sort tingué Miquel Quer, fadrí d'Esponellà, que el 30 de maig de 1708 fou enterrat. Fou capità de fusellers de l'esquadra de Sant Narcís, i va ser ferit per l'impacte d'una bala al Pont Major de Girona, i el portaren ja mort a Esponellà.³⁰ Enmig del desplegament de tropes austriacistes en la defensa de Girona, el 22 d'abril de 1709 es va

²⁶ CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1706.

²⁷ La Manola és una paratge del riu Ter a Pedret, on es troba una presa, un molí i una central del mateix nom.

²⁸ Gallicisme. Passeig.

²⁹ ACPE: fons municipal de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L9, F 97v.

³⁰ ADG: fons parroquial de Sant Cebrià d'Esponellà. Defuncions (1705-1851), F 5.

allotjar a la vila de Banyoles el capità Antonio Lobo, portuguès, del exèrcit del rei Carles III.³¹

LA INCURSIÓ FRANCESA DE 1709

A partir de l'estiu de 1709, un exèrcit francès, dirigit pel tercer duc de Noailles i format per uns 10.000 homes, envai l'Empordà, la Cerdanya, i també penetrà a la Garrotxa i arribà fins a Olot. Caigueren en mans franceses viles com ara Bàscara, Banyoles, i els pobles empordanesos entre Torroella de Montgrí i Verges, amb la població atemorida, sotmesa a tota mena de penallitats i saquejos.³² Precisament, Patllari Ombravella també ens relata aquesta incursió francesa: “*En dit any 1709 no faltà en venir al Empordà, com los dames anys, la tropa francesa ab lo dit Sr. Duch de Noallas, estant acortelats y camp parat cerca de Cervià y Sant Jordi, des de allí donant sortidas per una part y altre: y los emperials camp parat cerca de Pontmajor, Campdurà y los enrodadors de Gerona per veurer lo moviment de la tropa francesa, la qual donava moltes sortidas anant robant y fentse donar la contribució, y molt sovint lo pahys tenia de fer somatent de una part y altre sens profit y ab prou susto*”.³³ A la tardor, els francesos atacaren la muntanya, i el 8 d'octubre eren a les portes de Besalú, i dos dies després arribaren a Olot sense que haguessin estat frenats amb èxit al pas estratègic de Castellfollit de la Roca. Poc després, van saquejar el poble de Santa Pau de manera molt violenta.

L'agost d'aquell any, la vila i moltes parròquies de la comarca patiren els abusos de les tropes borbòniques, sobretot les parròquies de la Vall del Terri, com ara l'església de Rabós del Terri i Santa Llogaia. Segons el relat coetani del cronista Narcís Feliu de la Penya, els habitants de la comarca, enfurismats, mataren diversos centenars de soldats francesos, tot i que els fets semblen més que dubtosos si es comparen amb les fonts documentals: “*Entre otros lugares padecieron Ultramort, Santa Llogaya, Rabòs, Vilamarí y Bascara. Ofendidos los vecinos a los franceses, les embistieron dia 19, y mataron a mas de 150 segun se refirió. Imitaron a estos los de Bañolas, y Vilamarí con los vecinos, matando se dixo*

³¹ ADG: *Llibre del secretariat del monestir*, F 99. Durant l'atac de la ciutat de Girona l'any 1708 foren enviades des de Barcelona diverses companyies de cavalleria portuguesa.

³² TORRAS RIBÉ, Josep M. “La rereguarda catalana entre la darrera ofensiva aliada i el capgirament internacional (1710-1712)”, *Manuscrits*, 18, 2000, pàg. 75-76.

³³ CONSTANS, “Una crònica inédita”, citat, pàg. 86.

a 160 de los enemigos, e haciendo a 13 prisioneros que con los cavallos, y azemillas trajeron a Gerona".³⁴ De fet, el 19 d'agost de 1709, un destacament francès format per 3.000 homes (cavalleria, infanteria, carruatges i fusellers) acampà a Banyoles i a la vall del Terri per ordre del duc de Noailles³⁵ després d'haver entrat al poble de Bordils.³⁶ A Bordils havien saquejat les cases del poble i s'emportaren 2.000 quarteres de blat. Davant la temença del saqueig dels soldats francesos, els jurats escolliren fra Francesc de Castelló, monjo almoïner, per prestar jurament d'obediència al destacament francès del comandant Sevigny.³⁷ Els francesos, no complaguts, entraren a la vila de Banyoles, on registraren totes les cases i s'emportaren 18 quarteres de blat de la casa de l'Almoïna, 100 quarteres de blat de la cambreria del monestir i 30 quarteres més del monjo almoïner. El comandant de Sevigny s'allotjà a la casa noble de la família Perpinyà, on foren fets presoners de guerra els jurats Sebastià Gomis, Pere Llach i Joan Darana, el monjo sagristà Josep de Vilamala³⁸ i el capellà major i el domer de Santa Maria. El Comú i el monestir hagueren de pagar una suma de 400 lliures per tal d'alliberar-los.³⁹

Precisament, les fonts franceses també informen d'aquesta incursió quan el dia 16 d'agost el duc de Noailles envià un destacament de 200 cavalls per fer una requisita a la plana de Bordils, i cada cavaller aportà un sac de gra. Més endavant, es refereix al cas de Banyoles: "*Le 20 il fit un fourrage general à Bagnoles à six lieues du camp du côté de la montagne. On apporta du grain pour nourrir la cavalerie pendant plus de quinze jours. On amena aussi les Consuls qui n'étoient pas venus prêter ferment. Cette expédition ietta l'alarme dans*

³⁴ FELIU DE LA PEÑA, citat, pàg. 639.

³⁵ Adrien-Maurice de Noailles (París 1678-íd. 1766), tercer duc de Noailles, ja actuà durant la guerra dels Set Anys al costat del seu pare i del duc de Vendôme. Tornà a combatre durant la guerra de Successió, el 1707 entrà a la Cerdanya i a l'Empordà, el 1709 s'apoderà d'Olot. El 1708 fou nomenat cap de l'exèrcit francès de Catalunya. El gener de 1711 conquereix Girona, un cop acabada la guerra tornà a França (1714) i formà part del govern de la regència, després de la mort de Lluís XIV.

³⁶ AA.DD. *Història del Pla de l'Estany*, Diputació de Girona, Girona, 2000, pàg. 494.

³⁷ En els exèrcits reials francesos apareixen oficials amb cognom Savigny o Chévigny, que es podrien correspondre amb el cognom Sevigny citat en el document.

³⁸ Josep de Vilamala era monjo sagristà al monestir de Sant Esteve de Banyoles, però tingué un paper clau en la guerra de Successió. El juliol de 1713 jurà el càrrec com a diputat eclesiàstic de la Diputació del General, i quan caigué Barcelona el 11 de setembre de 1714 en mans de Felip V, n'era el darrer president. Es va mantenir en el càrrec fins al 16 de setembre de 1714, quan la Generalitat se suprimí per ordre de José Patiño, ministre de Felip V. Morí el 4 de juliol de 1720.

³⁹ CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1708 i 1709.

la montagne".⁴⁰ Els béns més preuats del monestir de Sant Esteve estaven en perill i, davant l'amenaça francesa, es decidí que fra Francesc de Castelló, monjo almoïner, comissionés el trasllat de la "*plata, robes i papers*" al monestir de Sant Pere de Galligants de Girona.⁴¹ Durant aquest període, les obres de construcció del nou temple barroc quedaren aturades i, fins i tot, s'amagaren les bastides de fusta per evitar-ne el robatori.⁴²

Com també passà a les parròquies de l'Empordà dos anys abans, les parròquies de la comarca patiren el saqueig de les tropes borbòniques, com comenta Narcís Feliu de la Peña: "*Por este tiempo no pudieron los franceses obrar contra nuestras tropas, desahogaron su furia contra algunos lugares debiles en Ampurdan, saqueando las iglesias, sin respeto al Santissimo Sacramento, hurtando las Custodias, y profanando el honor de las mugeres*".⁴³ De fet, Banyoles no és un cas excepcional, ja que durant aquests anys foren habituals a tot Catalunya les denúncies d'espolis a les esglésies rurals i els actes de violència indiscriminada per part de les tropes borbòniques.⁴⁴

Durant aquesta incursió francesa foren saquejades algunes rectories de la vall del Terri. En una època de restitució d'inventari de l'any 1710, Joan Baptista Cros reconeix que la seva cunyada, Maria Àngela Croset Coll, vídua de Salvi Cros –germà de Joan Baptista–, havia fet inventari per al seu matrimoni el dia 28 d'abril de 1709 a la notaria de Pau Forrroll, i es donen per bones totes les pertinences d'aquest inventari excepte la tela que fou robada de la rectoria de Pujals dels Pagesos el dia 20 d'agost per part de les tropes de Felip V: "*Etiam una bala*⁴⁵ *de roba que pillaren los Francesos en la Rectoria de Pujals dels pagesos als 20. Agost 1709. la qual bala de roba pillada se dona per*

⁴⁰ QUINCY, Marquès de. *Histoire militaire du règne de Louis le Grand, roy de France*, vol. 6, París, 1726, pàg. 270.

⁴¹ CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1710.

⁴² CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1713. Precisament, l'any 1705 s'estava construint el refer tor nou, destruït durant les guerres amb França del segle XVII, com també es feien obres a l'església a càrrec del mestre Salvador Sobrerroca. El monestir, a principis del segle XVIII, sembla que es trobava en molt mal estat i es parla sovint que estava en "ruïna". Les obres foren continuades a partir de l'any 1706 a càrrec del mestre Salvador Sobrerroca de Vallfogona. Vegeu CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits. Monestir I*, Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 1981.

⁴³ FELIU DE LA PEÑA, citat, pàg. 603.

⁴⁴ TORRAS RIBÉ, Josep Maria, "Catalunya després de la batalla d'Almansa: els desastres de la guerra contra la població civil (1707-1711)", *Pedralbes: revista d'història moderna*, núm. 24, 2004, pàg. 311-334.

⁴⁵ Paquet de mercaderies embolicat.

ditas dos parts per perduda, per haverselan aportada los francesos de la d. Rectoria de Pujals del pagesos".⁴⁶

Un altre episodi de saqueig fou a la parròquia de Sant Julià de Corts (vall del Terri). En un inventari *postmortem* del testament de Jaume Costa,⁴⁷ rector de les parròquies de Corts i Mata, i comissari del Sant Ofici de la Inquisició, se n'explica l'enfrontament amb els soldats francesos. Després de la defunció, el 18 d'octubre de 1709 es féu un inventari de la rectoria de Corts, en què se citen "*quadrets de paper*"⁴⁸ i també algunes pintures religioses antigues, com "*un quadro del Eccehomo ja vell, Item altre de Santa Barbara, Item altre quadro de Sant Tomas de Aquino, Item altre quadro de Sant Francesch molt vell*". A la cambra de la part de migdia, on morí el rector Jaume Costa, hi havia "*dotse quadrets de paper guarnits ab llistons de fusta que son las imatges dels dotse Apostols*" i també "*un quadret de tela en lo qual esta pintat lo naixament de Christo nostre Sr Crucificat ja molt vella*". A la cambra de dalt de la rectoria es guardà la llana dels matalassos que els soldats francesos destrossaren per emportar-se la tela: "*Item mitg quintar de llana poch mes o menos dels matalassos que los soldats francesos desferen y sen aportaren las telas de dits matalassos*".⁴⁹

A part de l'inventari, el 28 d'octubre de 1709 els dos manumissors del testament del difunt rector Jaume Costa –el rector Llorenç Costa i el prevere Guerau Puig– van fer una atestació sobre l'episodi del saqueig de la rectoria de Corts el 19 d'agost anterior. El seu testimoni revela novament els pillatges d'objectes valuosos i de les collites a la rectoria, i també relata que amenaçaren amb les espases el rector, el deixaren pràcticament nu i li prengueren la sotana: "[...] *que ells dits testimonis attestants certifcan fan fe y mediant jurament afirman que en lo die dinou del mes de Agost proximpassat estan tots ells testimonis recullits en dita Rectoria de Corts per temor de la Armada francesa cerca las ... del die en la matinada una gran partida de soldats de dita Armada francesa, arribaren en dita Casa eo Rectoria de dita present parrochia de Corts y rompent las portas del portal major de dita Casa eo Rectoria entrant per dit Portal y terradet de dita Casa*

⁴⁶ AHG: fons notarial de Cornellà del Terri. Pau Forroll-manual (1710) CN22, F 351.

⁴⁷ Jaume Costa consta el 1655 com a clergue d'Espinavessa, quan se li confereix el benefici de Santa Helena de la Seu de Girona. L'any 1657 ja era rector a Corts i Mata, i el 1708 permuta el benefici de Santa Helena amb el benefici del Roser de Riudarenes. Féu el seu testament el dia 16 de febrer de 1709. Els manumissors van ser Llorenç Costa, posteriorment rector de la parròquia de Corts i Mata, i Guerau Puig, prevere de l'església parroquial de Santa Maria dels Turers.

⁴⁸ Molt probablement es refereix a gravats de paper.

⁴⁹ AHG: fons notarial d'Esponellà. Sebastià Gomis-manual (1709-1710) ES 29, F 183-189.

eo Rectoria de dita parrochia de Cors, y entrats dins de dita Casa eo Rectoria, dits soldats prengueren robaren y sen aportaren gran part eo la major part dels bens mobles de canem, lli, llana feda, coto, aram, estany y plata que estaven recondits en dita Rectoria tant dels que eren propis dels habitants de dita parrochia, com y també dels que eren propis del dit Rt. Jaume Costa Oliva Rector de dita parrochia, com y tambe dels que eren propis del dit Llorens Costa Rector predit, y ultrada xo, en dita ocassio dits soldats francesos despullaren y robaren del dit Rt Llorens Costa Rector predit, tots los vestits ab los quals anava vestit y dexantlo casi tot nu y ab las espases desenbainades amenassaren moltes vegadas de matar al dit Rt Llorens Costa Rector predit y a dits testimonis attestants perque feyan resistencia perque dits soldats no robassen los mobles que estaven recondits en dita Iglesia y Rectoria".⁵⁰

EL DOMINI AUSTRIACISTA

Durant el domini austriacista de Girona, el 14 de gener de 1710 la ciutat va rebre la visita de l'arxiduc Carles en el context d'un viatge destinat a aixecar els ànims dels catalans. El 16 de gener de 1710, Lluís Bohigues, notari i síndic de Banyoles, informà en el ple municipal que havia donat la benvinguda al rei Carles III de part de la vila, quan arribà dos dies abans.⁵¹ A més, el dia següent, el Consell decidí lliurar voluntàriament 100 quarteres de civada a les tropes austriacistes. Carles III va fer estada a Girona del 14 al 19 de gener amb un viatge empès amb l'objectiu d'animar els gironins a resistir. Banyoles, encara a principis de 1710, es trobava sota el bàndol austriacista. Per exemple, el dia 26 de maig s'allotjà al monestir de Sant Esteve el general de cavalleria, el comte de Ullefeld,⁵² visitat des de Girona pel generalíssim de les tropes, Wetzel,⁵³ i els generals Frank Albert i D. Ignasi Picalqués,⁵⁴ governador de la ciutat de Girona.⁵⁵ El monestir, a part de complir la funció de residència, era el conjunt més fortificat de la vila.

⁵⁰ AHG: fons notarial d'Esponellà. Sebastià Gomis-manual (1709-1710) ES 29, F 190-192.

⁵¹ ACEPE: fons municipal de Banyoles. Llibre de la Universitat (1688-1734) L9, F 100v.

⁵² Leo von Uhlefeld, nomenat virrei de Catalunya per Carles III l'any 1706.

⁵³ Baró de Wetzel, tinent coronel austríac.

⁵⁴ Governador de la ciutat de Girona (1707-1711).

⁵⁵ CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1714.

L'estiu del 1710, la vila hauria estat ocupada pel regiment de cavalleria Antoni de Clarina. A la parròquia de Santa Maria dels Turers, el dia 9 de juny de 1710, Vicens Vidal “*miles Regiminis equitus de Clariana*”,⁵⁶ natural del regne de València, es casava amb Mariana Horts de la parròquia de Sant Pere de Montagut.⁵⁷ El dia 1 de juliol de 1719, Luis Agramont “*buccinator*⁵⁸ *societatis D. Antoni Vilana*⁵⁹ *Regiminis equitus de Clariana*”, natural de la ciutat de Lisboa, del regne de Portugal, contreia matrimoni amb Caterina Oliveras, vídua de Llorens Oliveras, teixidor banyolí.⁶⁰ De fet, les fonts franceses també aclareixen que la vila de Banyoles fou considerada una plaça forta pels austriacistes en la defensa de Girona: “*L'Archiduc de son côté faifoit les préparatifs nécessaires pour mettre ses troupes de bonne heure en campagne. Il réselut de visiter lui-même les places qu'il poséoit en Catalogne, et de faire la rèveue de ses troupes, et partit pour cet effet de Barcelone dans le mois de février, et se rendit à Gironne, à Vich, à Veiga (Berga), à Cardonne, et à Manresa. Il prit des mesures pour faire une place d'armes à Balaguer, et fit fortifier la petite ville de Bascara, celle de Ferrol, de Banyoles, et plusieurs autres postes entre la Fluvia et du Ter*”.⁶¹

La vila de Banyoles, sens dubte, es mostrà a favor de la successió de l'arxiduc Carles d'Àustria. Ho demostra el memorial de comptes de Sebastià Gomis, en el qual anotà un gran nombre de despeses degudes a les festes dels dies 25-27 d'octubre i part del 28 d'octubre de 1710 per celebrar la gloriosa victòria del rei Carles III.⁶² Els jurats de Banyoles escolliren com a pabordes de les festes Amer Blanc (sastre), Baldiri Armadàs (adroguer) i Francesc Prat (apotecari).⁶³ La descripció dels actes no deixà dubte sobre el seu caràcter espectacular: els fusters construïren “lluminàries”, tocaren 4 músics

⁵⁶ El Regiment de cavalleria Antoni de Clariana i de Gualbes fou actiu entre els anys 1706 i 1708, renovent fins a l'any 1711, com les Guàrdies Reials de Cavalleria Catalana.

⁵⁷ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Matrimonis (1602-1734), F 161.

⁵⁸ Probablement es refereix al fet que era el trompetista.

⁵⁹ Es refereix al capità Antoni Vilana i Vilamala, capità de les Reials Guàrdies Catalanes. Fou capità del regiment de cavalleria núm. 8 Clariana a partir de l'any 1706.

⁶⁰ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Matrimonis (1602-1734), F 161.

⁶¹ QUINCY, Marquès de. *Histoire militaire du règne de Louis le Grand, roy de France*, vol. 4, París, 1726, pàg. 410.

⁶² Pels detalls concrets del relat i el context històric de la festa, vegeu PALMADA, Guerau i VILA, Pep. “La festa austriacista de Banyoles l'any 1710”, *Annals de l'IEG*, vol. 54, 2013, pàg. 429-452.

⁶³ L'any 1710 i el 1711 els tres jurats de Banyoles foren Salvador Mota, Miquel Ombrabella i Miquel Cervià.

i 11 cantants, es feren focs d'artifici (coets, rodes de foc),⁶⁴ es decorà el drac alat, s'alçà un globus, es construí un cadafal de fusta per a la comèdia i se celebrà una missa a l'església de Sant Esteve en record de les ànimes dels difunts en la batalla.⁶⁵

Tot i que a Banyoles se celebrava aquesta multitudinària festa austriacista, les tropes franceses eren ben a prop. A partir del mes d'octubre de 1710, el duc de Noailles decidí atacar i sorprendre des de la muntanya. Mentrestant, les esquadres de fusellers de muntanya i els sometents es feren forts a Besalú i a Castellfollit de la Roca. Els francesos avançaren fins a Olot i saquejaren la vila de Santa Pau, però el novembre es retiraren i creuaren la frontera dels Pirineus per Camprodon. A les acaballes de l'any 1710, el riu Fluvià era el límit natural entre els dos exèrcits, tot i que no existia un front de batalla definit, davant les contínues incursions i retirades. Al poble empordanès de Navata, a tocar de la comarca del Pla de l'Estany, les tropes franceses estaven ben acampades, rumb a la conquesta de la ciutat de Girona. El 10 de desembre de 1710, fou enterrat Joan Tabernet, soldat francès que servia en la companyia del capità Rivière del "*regiment de Fares*".⁶⁶ El 14 de desembre fou enterrat un soldat francès anomenat Giralt Manyol del regne de França, del "*segon Batalló del regiment de Foest*".⁶⁷ En definitiva, s'entreveu en aquest anys que no existia un traçat ben definit del front de batalla, i les zones de conflicte tenien molt a veure amb el suport de la població, la influència territorial i les incursions bèl·liques, més que per una línia definida entre les posicions dels dos exèrcits, amb constants avanços i retrocessos.

LA PRIMERA OCUPACIÓ BORBÒNICA (1711)

A partir del mes de novembre de 1710, l'exèrcit reial francès penetrà per l'Empordà. Travessaren el riu Fluvià pels ponts de Besalú i Esponellà, també creuaren el Ter per Torroella de Montgrí rumb a la ciutat de Girona. Així, partir del mes de desembre de 1710 el duc de Noailles posà setge a la ciutat de Girona, amb la intenció de donar un "cop mortal" a les pretensions catalanes. Tenia a les seves ordres un poderós exèrcit de prop de 18.000 homes,

⁶⁴ Cal destacar que la pólvora fou comprada a Narcís Cabanellas, polvorer banyolí.

⁶⁵ ACPE: fons municipal de Banyoles. Clavariat (1630-1769). Signatura 52.

⁶⁶ Possiblement, el regiment de Forest, actiu l'any 1710 sota les ordres del duc de Noailles.

⁶⁷ Ídem.

contra la guarnició de 2.000 soldats que defensaven la ciutat. Girona capitulà el 25 de gener de 1711, després d'un bombardeig d'artilleria persistent. Els francesos van instal·lar fins a 12 batallons a la ciutat de Girona.⁶⁸

En el preludi del setge de Girona, el dia 8 de desembre s'allotgen a la vila de Banyoles tres regiments d'infanteria amb part de cavalleria de l'exèrcit del duc de Noailles. Van restar-hi poc més d'una setmana, i després s'agruparen amb el gros de tropes en el setge de Girona: "*Per trobarse dita baix la obediencia de França per aver entrat lo Ex. G. Duch de Nohalles ab un gros exercit en lo present Principat de Catalunya lo die 25 de novembre de dit any del qual Exercit ne vingueren allotjar en la presente vila lo dia 8 del present mes de desembre tres Batallons de Infantaria amb una portio de Cavalleria ha hont estigueren vuyt dias y despres marxaren a juntarse ab las demes tropas cerca la ciutat de Gerona per formar lo siti de aquella la qual comensaren a batrer lo dia 24 de desembre*".⁶⁹

Les fonts parroquials també confirmen l'ocupació de l'exèrcit borbònic: el 10 de desembre de 1710 el capellà del Regiment de la Corona,⁷⁰ Francesc Bernardi, frare franciscà; el capellà major de la parròquia, Miquel Torrent, i Ramon Padró, prior del monestir, casaven un tal Pierre Huvillar, soldat normand de la ciutat de Rouen amb Maria Marichal, de nacionalitat alemanya, vídua de Pere Magnol, ciutadà de Tolosa. També la població banyolina es veié obligada a ajudar els francesos quan Joan Reixach, traginer de la vila, anà amb dos matxos els dies 14 i el 16 de desembre a portar bagatges al general Pinormant (Puinormand)⁷¹ al camp dels francesos davant les muralles de Girona.⁷²

L'arribada de les tropes franceses es fa molt evident a les immediacions de la comarca. A la vall d'Adri, a peus de la muntanya de Rocacorba, el rector de Sant Llorens relata en el llibre d'òbits parroquials la temença de la població durant el setge de la ciutat de Girona, i com la missa del 24 de desembre de 1710 fou molt breu. Aquell dia fou enterrada a la parròquia Marianna Posas, de 36 anys, i "*fou enterrada, y sens missa per respecta del contratemps en que la gent es-*

⁶⁸ AA.DD. *Història del Gironès*, Diputació de Girona, 2002, pàg. 408-412. BRUGADA, Josep. "Una crònica del setge de Girona de l'any 1710", *Annals de l'IEG*, vol. XLIX, 2008, pàg. 19-36.

⁶⁹ ACPE: fons municipal de Banyoles. Llibre de les imposicions (1688-1734) L246, sense numerar.

⁷⁰ Fou un dels millors regiments borbònics en batalla, participà en el setge de Girona, el castell de Cardona i, finalment, en el setge de Barcelona el 1714.

⁷¹ Molt probablement es refereix al mariscal de camp Puynormand, a les ordres del duc de Noailles l'any 1710.

⁷² ACPE: fons municipal de Banyoles. Clavariat (1630-1769) reg. 52.

tavan ab gran temor per trobasse Gerona assitiat dels francesos".⁷³ També a principis de gener de 1711 són descrites les fugides de població de Taialà i Sant Medir per la por de l'arribada dels francesos, que assetjaven la ciutat de Girona. En l'inventari del mas Motger, de Cartellà, fet l'any 1713 per Margarita, vídua de Pons Motger, apareixen episodis de pillatge dels francesos durant el setge de Girona, quan trencaren la calaixera de noguer de la cambra damunt del celler, espatllaren altres calaixeres d'arbre blanc i aparedaren la porta de la cambra petita per amagar-hi els objectes de valor, com la vaixel·la de plata, rosaris i joies. A més, perderen 70 lliures dobles d'or dipositades a la tresoreria de la Seu de Girona, confiscades durant el setge de la ciutat pel duc de Noailles.⁷⁴

A la rectoria de Centenys, un relat de principis de 1711, probablement escrit pel rector Pere Puig, especialment crític amb els "gavatxos", ens explica una curiosa narració sobre "les mosques de Sant Narcís" i el setge de Girona. A més, dóna la notícia de l'ocupació de les tropes borbòniques el mes de novembre de 1710 a Banyoles i altres poblacions gironines: "[...] y fonch que en lo dia 24 de dit mes entraren en la nit las tropas de Fransa o los gavaits y sense detenir-se lo die 25 se trobaran ja en Medinyá una gran partida y dit dia dita partida torna regular en Figueras, y des de dit dia 25 de novembre fins lo dia dotze de desembre continuaren sempre entrant tropas de Fransa, allotjant-se per tots llochs y vilas de Empordá, fins també en la vila de Besalú 3 ho 4 regiments, y en Bañolas 6 ho 7, y axis en cada vila y lloch, qui mes qui menos, que segons lo vulgo y lo que los mateixos gavats dehien, eran coranta mil homens de armas, 40.000, y tal vegada tants de altra gent".⁷⁵

Sobre el setge i caiguda de la ciutat de Girona, el rector Pere Puig també dóna alguns episodis concrets: "Dit dia 12 de desembre sen anaren a assitiar a Gerona y comensaren a fer atacos per batrer lo fort de Montjuich, y baix per lo carrer de Padret per batrer lo portal de la Verge Maria, y comensaren a disparar los canons de las baterias lo dia 24, vigilia de Nadal, o ja la nit antes, fins als 26 de janer que dits Francesos entraren dins Gerona ab pactes, y entre altres fonch que qui volgues seguir las tropas de Carlos terser, que los seguís, y qui volgués quedar, quedés".⁷⁶

Les tropes borbòniques ocuparen la vila de Banyoles de manera permanent a partir de 1711, després de la caiguda de Girona. Els jurats banyolins

⁷³ ADG: fons parroquial de Sant Llorenç d'Adri. Defuncions, F 145.

⁷⁴ AHG: Protocols notariais de Cornellà del Terri. Pau Forroll-manual (1705-1727) CN 143, F 87 seg.

⁷⁵ CONSTANS, citat, doc. 1716.

⁷⁶ CONSTANS, citat, doc. 1716.

anotaren que “a 2 de febrer se 1711 se comensa a posar Guarnició francesa en la present vila fortificant lo monestir”.⁷⁷ Hi residiren fins al dia 13 de juliol de 1711, quan el darrer governador de la vila, Monsieur de Monflux, decideix abandonar-la per la temença de l'arribada del comte de Wetzels, que s'acostava perillosament a l'Empordà.⁷⁸ Tanmateix, aquesta ocupació no queda registrada en els manuals de la universitat, tot i que les contribucions i servituds de guerra s'anotaren en els llibres de comptes. En primer lloc, el mateix 2 de febrer, Llorenç Poch, matalasser, portà diverses ordres del comandant de Banyoles, el marquès Descoraille, als pobles de Porqueres, Mieres i Sallent. Els jurats banyolins van demanar el 22 de febrer un préstec de 1.000 lliures al canonge Xambó de Girona per pagar les contribucions als francesos. El dia 1 d'abril, el Marquès Daparjou (o d'Arparjou),⁷⁹ mariscal de camp i comandant de la vila i l'entorn de Banyoles, ordenà lliurar totes les armes de foc (escopetes, pistoles, carrabines i pedrenyals) sota multa de 500 lliures franceses i servir a galeres.⁸⁰ El 13 març foren portats diversos soldats malalts a Perpinyà, amb bagatges, i guiats per Josep Cabestrany, sabater, Jaume Garriga i Andreu Mates, sastres, tots ells de la vila. També missatgers banyolins portaren correspondència militar a Girona, Besalú, Olot, Bàscara i Roses.

De fet, les contribucions de l'Ajuntament per mantenir les tropes franceses foren constants des del febrer fins a l'agost del 1711. La quantiosa suma pujà a 5.277 lliures, 8 sous i 9 diners. Entre aquestes contribucions de guerra, destaca que el dia 11 de març es pagaren 191 lliures i 5 sous per passar 500 sacs de farina per fer pa “*per los dits dos Regiments d'Anjou i Busulue*”,⁸¹ mentre que als pagesos del Terme els tocà aportar la llenya per coure el pa als forns. Als jurats banyolins els tocà també aportar diverses sumes als oficials francesos, destinades al manteniment del regiment. A tall d'exemple,

⁷⁷ ACPE: fons municipal Banyoles. Llibre de les imposicions (1688-1734) L 246, sense numerar.

⁷⁸ CONSTANS, citat, doc. 1879.

⁷⁹ Es tracta del marquès Louis d'Arpajou o d'Arpajon, que fou general dels exèrcits reials francesos i també governador reial de la província i ducat de Berry. Li fou donada l'ordre del Toisó d'Or. Morí a l'edat de 67 anys al Palau de Luxemburg de París. Lluità en nombroses batalles al nord d'Europa a les darreries del segle XVII. El 20 de març de 1709 és nomenat mariscal de camp i enviat a la guerra de Successió. L'any 1711 destacà en la presa del Benasc, Solsona i de la Vall d'Aran, per exemple. Participà en el setge de Barcelona de l'any 1714.

⁸⁰ ACPE: fons municipal de Banyoles. Ordres i cartes (1711-1752) L97. CONSTANS, citat, doc. 1717-1718.

⁸¹ No s'ha pogut identificar aquest regiment francès escrit en les fonts documentals “Busulue” i “Buslue”.

Mr. Cussada, ajudant major del regiment de Buslue, va rebre 900 francs⁸² de la universitat, per ordre del duc de Noailles, a raó dels 36 dies d'estada (10 febrer-16 de març) i subsistència del regiment (25 francs per dia). El marquès d'Arpajou rebé 1.560 francs per 78 dies d'estada (15 març-31 maig). Mussur Gerardo Ramon, comissari de guerra, rebé 360 francs pels seus 72 dies d'estada (5 francs per dia) a Banyoles, entre el 15 de març i el 25 de maig.⁸³ El 22 de juny, una altra època de 350 francs fou pagada a Mr. de Monflux, governador de la vila, per 39 dies (22 maig-31 juny). Els mesos de juliol i agost Mr. Monflux rebé la suma de 560 francs, a raó de 9 francs diaris. També els mateixos mesos d'estiu, Mr. Hartmand (o bé Armand), capità de granaders, rebé la suma de 260 francs de contribució per la manutenció de les tropes franceses. A part de les contribucions monetàries, en el clavari ens apareixen altres despeses d'avituallament, com ara ous destinats als soldats malalts o ferits de l'hospital de Pobres, civada, oli, llenya, carn de bou i moltons.

Els francesos, un cop assolida la conquesta de Girona, molt probablement tenien la intenció de protegir la plaça forta amb tot un conjunt de guarnicions avançades, com en el cas de Banyoles, estratègicament situada en el camí de la Garrotxa.⁸⁴ Cal mencionar que Olot, des de finals de gener, es rendí a les tropes filipistes. Així, a partir de la primavera es fortificà el monestir de Sant Esteve i la muralla de la vila per ordre del duc de Noailles, sota la direcció de l'enginyer reial Deraralde amb un cost de 724 lliures 3 sous i 9 diners:⁸⁵ *“Item de mandato del Sr. Marques Darpajou y de ordre y en presencia de dits jurats ab diferents partits y diadas desde divuyt de mars fins als vint de maig de dit corrent any mil setcents y onse ha pagat per las fortificacions que de orde del dit S.º Duch de Noalles Capita general del dit Real Exercit son fetas en dita Vila y monestir de S.º Esteve de Banyoles des del dit die 18 Mars fins als 20 de maig de dit corrent any setcentas quaranta y dos lliuras tres sous y nou diners moneda Barcelonesa com apar de la rebuda feta per Mussur Deraralde Ingenier de*

⁸² A partir de 1711, s'introdueix la lliure circulació de moneda francesa a la ciutat de Girona i les poblacions properes, amb una entrada massiva de moneda falsa del Rosselló.

⁸³ ACPE: fons municipal de Banyoles. Talles i contribucions (1711-1829). Signatura 279.

⁸⁴ De fet, durant la guerra del Francès, quan Banyoles és ocupada de nou pels napoleònics, es fortifica el convent dels frares servites al Puig de Sant Martíà i, poc després, la masia de Can Puig de la Bellacasa, al Terme. Les guarnicions protegien l'entrada a la ciutat de Girona des de la Garrotxa i la muntanya de Rocacorba.

⁸⁵ PALMADA, Guerau. *La muralla de Banyoles*, Quaderns de Banyoles, 10, Ajuntament de Banyoles-Diputació de Girona, 2008, pàg. 60-63.

dit Real Exercit y mestre de ditas fortificacions als 20 de maig prop passat signada de N.º 8 dich --742ll.3s.9d".⁸⁶ El monestir, a principis del set-cents, es trobava en molt mal estat després d'haver patit els estralls de les contínues guerres amb França a mitjan segle XVII, i tot just es començaven les obres de la nova església neoclàssica.

Precisament, en el *Llibre de Comptes* es troben més detalls sobre les obres de fortificació fetes entre el 18 de març i el 20 de maig. Les obres foren sufragades per la universitat, que rebé diverses èpoques dels pobles de la comarca, que contribuïren amb grups de "terrelloners"⁸⁷ al reforç del recinte fortificat, com així consta en el memorial de comptes administrat per l'apotecari Francesc Prat i Sebastià Gomis: "*Memorial y compta del que se ha rebut dels llochs que contribuexan y pagan Terrelloners per las fortificacions de Banyoles de ordre del Sr Marques Darpajou governador de dita vila de Banyoles comensant en lo die divuyt de mars fins als 20 de Maig inclusive del corrent any 1711. Las quals quantitats devall escritas ha rebudas francesch Prat Apotecari com a procurador de Sebastia Gomis clavari de dita vila comptant ab moneda Barcelonesa es lo següent*".⁸⁸ La suma total de les despeses que pagà el clavari de la universitat arribà a 712 lliures, 5 sous i 8 diners.

Pujarnol	4 terrelloners	2 sous i 6 diners
Porqueres	4 terrelloners	32 lliures
Mata i Miànigues	4 terrelloners	39 lliures i 3 sous
Usall	4 terrelloners	32 lliures
Serinyà	10 terrelloners	67 lliures i 10 sous 12 lliures i 10 sous
Centenys	5 terrelloners	40 lliures
Camós (batllia de)	10 terrelloners	80 lliures
Vilavenut	4 terrelloners	32 lliures
Vall de Cornellà	18 terrelloners	144 lliures
Espasens	3 terrelloners	18 lliures, 17 sous i 8 diners
Vilademuls	30 terrelloners	22 lliures i 10 sous
Vilert	5 terrelloners	33 lliures i 15 sous
Esponellà	10 terrelloners	77 lliures
Crespià	15 terrelloners	90 lliures

⁸⁶ ACPE: talles i contribucions (1711-1829) Signatura 279. CONSTANS, citat, doc. 1727.

⁸⁷ Terrelloner: obrer que a la fàbrica tragina i transporta la terra.

⁸⁸ ACPE: fons municipal de Banyoles. Llibre de Comptes (1630-1743) Signatura 4/1.

En el clavari de l'any 1711, administrat per Sebastià Gomis, de nou hi ha més dades sobre l'ocupació francesa. Les obres de fortificació s'iniciaren ben aviat, el 8 de febrer, per ordre del marquès Descoraille (també dit d'Escorailles o Scorrailles)⁸⁹ amb l'ordre de tancar alguns portals de la vila, i també reconstruí un tram enderrocat del recinte emmurallat: “*Als 8 de mandato del dit Sr Marques Descoralle y de ordre dels dits Jurats he pagat dotze lliuras y deu sous a uns quants soldats per paredar los portals y lo endarroch de la muralla devant de la casa de sa doma de dita vila de las quals dits Generals y soldats no volgueren fer rebuda _____ 12 ll. 10s.*”⁹⁰ Entre les despeses s'anotà fins i tot el regle i compàs fets per Narcís Famada, fuster banyolí, per al comte de Mirabel, enginyer major del regiment d'Anjou:⁹¹ “*Item dit die (29 abril) al dit Narcis Famada fuster de dita present vila set sous y sis per un die y mig ha treballat per serrar dit tio de brasil y fer dit Regle y compas de brasil per dit Enginyer major Mirabel _____ 7 s. 6 d.*”.

El comandant de la vila de Banyoles s'allotjava a la casa Perpinyà, com es desprèn de les reformes i millores (finestres, portes) que s'hi dugueren a terme la primavera de 1711, en les quals treballà el mestre de cases Guillem Rovira i el fuster Maurici Hilla (o Illa): “*Dit die (10 de maig) a Maurici Hilla per claus per adobar las portas de la casa del comandant propia del dit Sr. Perpinya quatre sous _____ 4 s.*” De fet, l'antiga casa Perpinyà (avui Can Lavall) és un edifici noble al carrer de les Escrivanies, on se solien allotjar els importants càrrecs eclesiàstics, militars i nobiliaris al set-cents quan visitaven la vila. Era també la seu de la notaria reial. El mateix Guillem Rovira treballà en la

⁸⁹ Molt probablement, es tracta de Francesc Felip Scoraille, procedent d'una antiga i noble família de la regió occitana d'Alvèrnia. Ostentà el rang de capità el 1688, de mariscal de camp i de coronel de Dragons l'any 1696. Obtingué el regiment d'Anjou-cavalleria el març de 1707 després de comprar-lo per 25.000. Es despreguà com a mestre de camp d'aquest regiment el febrer de 1712, quan era a les ordres de l'armada del príncep de Tzerclaës a Catalunya. Amb aquest regiment participà en el setge de Lleida i la conquesta de Girona el gener de 1712. Vegeu DANGEAU, Philippe de Courcillon (1638-1720). *Journal du marquis de Dangeau: publié en entier pour la première fois* / par MM. Soulié, Dussieux, de Chennevières, Mantz, de Montaiglon, 1854-1860, pàg. 272 i 317.

⁹⁰ ACPE: fons municipal de Banyoles. Clavariat (1630-1769). Signatura 52.

⁹¹ El 1706 trobem documentat el comte de Mirabel com a enginyer del nou projecte de la fortalesa de Roses, projecte dissenyat per Jojot, enginyer director de Perpinyà. Participà en operacions militars i de combat al Principat. Fou capturat per corsaris i, després de ser alliberat, actuà de manera destacada com a enginyer de combat en el setge de Barcelona de 1714. DE LA FUENTE, Pablo. “La fortalesa de Roses i els enginyers de Lluís XIV: una aportació al coneixement de la seva actuació (1693-1714)”, *AIEE*, núm. 27, 1994, pàg. 117-148.

construcció d'un "forn de munició", del qual desconeixem el seu emplaçament: "Als 16 (juny) al dit Guillem Rovira per acabar de adobar la xemenea de dit forn de municio ____ 6 s."

La necessitat de reforçar la muralla de la vila i del monestir de Sant Esteve encara es fa ben palesa l'estiu de 1711. El mes de juliol el comandant marquès d'Arpajou inicià de nou els treballs de fortificació, molt probablement centrats al "fort del monestir". Van ser dutes a terme pel mestre de cases Guillem Rovira: "Item als quatre de dit mes de Juliol he pagat al dit Guillem Rovira mestre de cases y a quatre soldats han fet de manobre, a, las fortificacions del monestir de dita vila entre tots divuyt ____ 18 s.". A més, encara prosseguiren durant l'estiu, en el qual es troba la notícia de la fortificació del campanar, que fou fet pocs anys abans pel mestre Joan Cisterna (1692-1699): "Item dits die (10 setembre) y any de ordre dits S.^r jurats he pagat a Antoni Puig alias passa paraire de dita Vila quatre sous per un cabás de palme li han comprat per pujar pedras, a la fortificació del campanar del dit monestir de St Esteve ____ 4 s."⁹²

Durant l'ocupació borbònica, bona part del regiment d'Anjou s'allotjà al monestir. El 14 de setembre de 1711, el prior Ramon Padró es lamentava que feia prop de mig any que els monjos benedictins eren allotjats a cases particulars, sense poder retornar al monestir, per "causa de molta guarnició que l'habita". Finalment, el governador de la vila, Mr. Monflux, els concedí habitar dues cases de la vila (propietat d'Estàsia Lleuger i Mer Vila) en el termini de cinc dies i poder seguir les regles monàstiques pròpies dels benedictins.⁹³

L'estada de les tropes filipistes també s'entreu en els registres parroquials de Santa Maria dels Turers, on els llibres de baptismes i defuncions ens donen alguns detalls de la procedència de les tropes borbòniques, resguardades al monestir de Sant Esteve. El 22 de novembre de 1711, fou enterrat Guillem Veyes, francès. El dia 1 de març de 1711 fou enterrat un soldat del "Regiment de Escoralla del Regne de fransa". El dia 5 de març fou enterrat un tal Pere, francès i almoïner del "Regiment de Scoralla".⁹⁴ El regiment de Scoraille molt probablement agafà el nom del seu mariscal de camp, un membre de la

⁹² ACPE: fons municipal Banyoles. Clavariat (1630-1769). Signatura 52.

⁹³ CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits. Crònica*, XXII, CECB, Banyoles, 1981. Document transcrit del *Llibre del Secretariat del monestir*, 2, F 121.

⁹⁴ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Defuncions (1678-1773), F 54-55.

família noble francesa Scoraille originària de la regió francesa Auvernia.⁹⁵ El dia 13 de març fou batejada Maria, filla de Jean Boloch, soldat del “*Regiminis de Beaujolay*” i d’Anna, la seva esposa.⁹⁶ El 12 d’abril fou enterrat Mr. Jean Monench, capità tinent. També sembla que era d’origen francès el cirurgià Robert Riche, que morí el 14 d’abril de 1711. El 28 d’octubre fou enterrat un tinent francès que fou trobat mort al Puig de Guèmol. El 23 d’abril de 1712 morí un capità d’infanteria francès.⁹⁷ Entre els mesos de novembre i febrer de 1712, els soldats borbònics Fontsench, Ludovic Brizere i Philip Berbonar batejaven els seus fills.⁹⁸

No deixa de sorprendre que durant el primer any d’ocupació borbònica de la vila de Banyoles, en els arxius parroquials de Santa Maria dels Turers no hi figuri cap mort violenta o per execució per part dels francesos. Les morts són descrites simplement com a malaltia o no n’especifica la causa. Tanmateix, la mortalitat fou molt elevada respecte als anys anteriors, un total de 188 defuncions l’any 1711. Precisament, la comparança amb els anys anteriors és molt reveladora: el 1708 es registren 14 defuncions; el 1709, un total de 30, i el 1710, tan sols 20. En els anys posteriors a l’ocupació francesa, els registres són significativament menors: el 1712 només 28 defuncions i el 1713, un total de 24. D’altra banda, Patllari Ombravella comenta el cas del poble de Mieras, on la població morí a causa de “febres malignes” que portaren els soldats francesos, com també ocorregué en altres indrets de la comarca, tot i que caldria comprovar la veracitat dels fets: “*Després que dita tropa francesa fou fora de dit lloc de Mieras, se originaren moltes malalties en dit lloch y moriran molts; y lo matex fou per tots los paratges ahont estigué campada dita tropa francesa qui y havia paratges que no tocavan à mort per tots per no*

⁹⁵ El regiment de Scoraille, molt probablement, agafà el nom del seu mariscal de camp, un membre de la família noble francesa Scoraille originària de la regió francesa d’Alvèrnia, tot i que també era nomenat d’Anjou. El regiment d’Anjou fou creat a partir de finals del segle XVII i anomenat a partir de l’any 1752 d’Aquitània. Els anys 1701-1713, participà en la guerra de Successió i en fou mariscal camp a partir del març 1707 el marquès François-Philippe d’Escorailles o Scorailles. A partir del desembre de 1712, el regiment establert a Catalunya fou comandat pel marquès de Louvois. Aquest regiment participà en la batalla d’Almansa i la presa de Lleida (1707), en el setge de Tortosa (1708) i en el de Barcelona (1713).

⁹⁶ ADG: parròquia de Banyoles. Baptismes (1705-1753), F 28. El regiment francès de Beaujolais era d’infanteria i fou creat l’any 1685.

⁹⁷ ADG: fons de Santa Maria del Turers. Llibre d’òbits (1678-1773), F 55-58.

⁹⁸ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Baptismes (1705-1753), F 28-29.

*espantar los malalts y comú; tant era lo mal calt⁹⁹ y febre maligna apagadís que hi havia casas que tots ne passaren; y axó aporta la tropa després de un seti¹⁰⁰ o camp parat, acostumen dir los vells y experimentats”.*¹⁰¹

No només la vila de Banyoles estigué sota l'autoritat borbònica. La universitat de Cornellà del Terri i la seva vall (*vallis et terminus de Cornella*) es reuní a la capella de Sant Antoni el dia 8 de març de 1711.¹⁰² La sessió fou presidida pels jurats Pere Nicolau, pagès del veïnat d'Armada; Antoni Gayà, pagès del mateix lloc, i Narcís Soler, blanquer. També hi assistiren els tres jurats del poble de Sords, tres jurats més del poble de Pujals dels Pagesos (*Pudialibus Rusticorum*) i tres més de Pujals dels Cavallers (*Pudialibus Militum*). Del poble de Borgonyà hi anaren també els seus tres jurats, entre els quals el paperer Josep Molià, i el mateix nombre del poble de Corts, que es veieren obligats a donar dos censals –el primer censal fou creat pel reverend Dr. Bonaventura Milans, canonge de la seu de Girona, i el segon, per Antic Vidal, també canonge de la seu de Girona, amb un valor de 220 sous i 220 lliures– de la batllia que serviren per pagar les contribucions del rei Felip V: “[...] han servit per pagar las contribucions del Sr Rey faliph quint (*que Deu guarde*) y demes obligacions en que la dita universitat de Cornella se troba de present y esta vexada”.¹⁰³ No només a la batllia de la vall del Terri li tocà pagar les contribucions de guerra dels francesos. El dia 1 de març, els jurats de Palol de Revardit pagaven la contribució de 324 lliures davant la temença del pillatge dels francesos: “[...] que per lo die hu mars prop vinent se pagassan las vint mil lliuras de la Contribucio y donatiu ha demanat a esta vegaria lo Sr. Dr. Matas y aixi fet lo repartiment toca a eix lloch trescentas vint y quatre set sous y quatre las quals dit die hu mars sens falta entregaran al dit Dr. Matas advertint que tot quant auran pagat en lo corrent mes a diffarents tropas sels sera passat en compta dels que los toca aportant perço los recibos tindran de dita paga, y ab esta contribucio venen compresos los ecclesiastichs y militars lo que compliran sots pena de enviarlos un destacament de cavallaria”.¹⁰⁴

⁹⁹ Calent.

¹⁰⁰ Setge.

¹⁰¹ CONSTANS, “Una crònica inédita”, citat, pàg. 94-95.

¹⁰² La universitat de la vall del Terri es reunia a l'antiga capella del castell de Cornellà del Terri, sota l'advocació de Sant Antoni.

¹⁰³ AHG: fons notarial de Cornellà del Terri. Pau Forroll- manual (1711) CN 24, F 61-63.

¹⁰⁴ AHG: fons notarial de Cornellà del Terri. Pau Forroll-manual (1711) CN 24, F 51-53.

A la parròquia de Santa Maria de Vilert, els jurats es reuniren el dia 7 de juny de 1711 amb urgència per tal de determinar com es podrien pagar les contribucions reclamades pels ministres dels reials exèrcits de Felip V, sota amenaça de “rapinya, captura i empresonament”. Per trobar-hi remei, els jurats de Vilert van determinar fer una contribució durant els tres anys següents “[...] *que durant los dits tres anys en lo die primer dels corrents mes y any ja comensat que en dit lloch terme y parrochia de Vilert se pagara lo dit vinte de tots grans de aresta y rahims se culliran en dit temps en ditas terras de dita parrochia lloch y terme de Vilert*”.¹⁰⁵

Les tropes franceses eren ben temudes per la població de la comarca, i el marquès d'Arpajou, mariscal de camp i comandant de la vila de Banyoles, el 24 d'abril de 1711, ordenà a les seves tropes i oficials la salvaguarda del santuari de Santa Maria del Collell amb vista a qualsevol saqueig, a més d'enviar un soldat del regiment suís de Courten¹⁰⁶ per evitar qualsevol aldarull a la parròquia del Torn: “*Il est ordonné au Commandant du regiment Suisse de Courten d'envoyer un soldat du d. regiment dans la maison de la mare de Dieu del Collell, paroisse del torn, pour y demeurer en Sauvegarde jusqu'à nouvel ordre et empecher qu'aucun dommage ne soit fait par les troupes tant dans la d. maison que dans l'Eglise, qui y est jointe*”.¹⁰⁷

Tanmateix, la comarca i la vila de Banyoles no eren del tot segures, i després de la retirada francesa a finals d'estiu, les incursions dels miquelets s'haurien prodigat per la muntanya de Rocacorba, Camós i penetrant des de la vall d'Adri i Biert. Així, tenim la notícia que el 12 d'octubre de 1711 morí un tal Manuel, que “*era del Regna de Balencia fusiller de la Companyia del capità Baró*” i fou enterrat l'endemà al cementiri de l'església de Pujarnol, després d'haver mort d'una escopetada.¹⁰⁸ Els miquelets encara dominaven la muntanya de Camós a la tardor: el 21 de novembre de 1711 fou mort d'un tret mortal al pit el pagès Joan Riera de la Torre de Santa Maria de Camós (dita també Masiana), disparat per un miquelet anomenat J. Marxant, de la companyia del

¹⁰⁵ ADG: fons notarial d'Esponellà. Sebastià Gomis-manual (1712-1713) ES 32, F 150-155.

¹⁰⁶ El regiment de Courten fou actiu al Principat a les ordres del duc de Noailles, l'any 1707 participà en la conquesta de Figueres i en l'ofensiva de la Cerdanya. El 1708 actuà també a l'Empordà i en la defensa de la plaça borbònica de Roses. El desembre de 1711, participà en el reeixit setge de Girona i posteriorment en el setge de Barcelona.

¹⁰⁷ CONSTANS, citat, doc. 1719.

¹⁰⁸ ADG: fons parroquial de Sant Ciprià de Pujarnol. Defuncions (1663-1771), F 198-199. En tota certesa es tracta d'un voluntari valencià enrolat en els fusellers de muntanya austriacistes.

capità Anton Font del “*Regiment de Ferrer*”.¹⁰⁹ Els fets ocorregueren al vespre a la taula de la cambra de la Torre, vora el foc, quan el miquelet Marxant, molt enfurismat, entrà i exigí un porró de vi. Amb poca paciència, colpejà a bastonades el pagès Riera, que estava netejant un peu d'ovella, i després li disparà un tret al pit amb una pistola. Testificaren sobre aquest assassinat Gabriel Vendrell, capità del regiment de fusellers de Ferrer, Jaume Coll i el sergent Josep Molins: “[...] *quant sens mes ni mes lo dit J. Marxant se acostà ab dit Joan Riera ab una pistola armada en la ma, ab la qual li tirà un tir del qual tir quedá ferit dit Joan Riera en son cos en lo costat esquerra cerca de la mamella de dit costat esquerra cosa de una ma fent li un forat eo nafra que hi entravan dins tres dits junts de ma del qual forat eo naffra hisque luego un bran xorro de sanch que encara si coneix en lo dit puesto de dita vora del foch, y lo dit banquet en que estave assentat lo dit Joan Riera es tambe molt sangonós, ab lo qual tir se cremá a dit Joan Riera la camisola y camisa de son bras esquerra*”.¹¹⁰ Finalment, el capità Gabriel Vendrell capturà el fuseller enfurismat.

A Sant Gregori els enfrontaments entre els soldats francesos de la ciutat de Girona i els miquelets van ser constants la tardor de 1711, quan aquests baixaven des de la vall d'Adri. El 23 de setembre morí un capità de soldats, mort davant l'església d'un tret d'escopeta. El 24 es trobà un cadàver d'un home desconegut que anava amb els soldats francesos, mort d'un tret a trenta passes del cementiri. El 26 d'octubre era enterrat el pagès Salvi Costa, de 14 anys d'edat, mort pels soldats francesos el dia que van anar a l'església de Sant Gregori.¹¹¹

Segons explica d'una manera coetània Patllari Ombravella, capellà del Collell, al poble de Mieres els soldats francesos del “*regiment de Armandue*” es fortificaren amb una empallissada entre el veïnats de Sant Pere i la Cellera. Els habitants feien sovint bagatges per anar a buscar farina als ports de Roses i l'Escala, i als jurats els tocava matar bous i altres carns per a la manutenció dels prop de 800 soldats que hi estigueren prop d'un mes. També ens confirma que el santuari de Santa Maria del Collell tenia la protecció de les tropes borbòniques: “*I se estigué en dit lloch de Mieras dit Regiment passat un mes, y eran alguns vuit o nou sents homens infanteria ben bona; y perquè no fos enquie-*

¹⁰⁹ Molt probablement es tracta del regiment de fusellers de muntanya del coronel Joan Vilar i Ferrer, que ens aquests anys era destinat a la defensa de l'Empordà.

¹¹⁰ AHG: fons notarial de Cornellà. Pau Forroll-volum de quaderns (1705-1727) CN143, F 46-48.

¹¹¹ ADG: fons parroquial de Sant Gergori. Defuncions (1659-1762), F 75-77.

tada la casa de N^a. S^a. del Collell tenia de salvaguarda / un soldat de dit regiment comendat de dit mosur de St. Pol, lo qual estigué en dita Casa del Collell 34 dies; com consta de la paga en lo present llibre folio 112 al dors".¹¹² Els francesos no es deurién sentir prou segurs en un territori muntanyós a peus de la serra de Finestres, i el mes de març el regiment es retirà a Santa Pau, però prengueren com a hostatges al capellà Jaume Puigdevall, i els pagesos Joan Boschmonar i Miquel Ferrermoner. Al coll de Colitzà foren atacats i sorpresos pels miquelets, i també van rebre una emboscada al Salt del Matxo, rumb a Banyoles.¹¹³

LA CONTRAOFENSIVA AUSTRIACISTA (1712)

A partir dels inicis de 1712 comença una contraofensiva dels austriacistes per terres gironines. Les tropes comandades pel mariscal Guido von Starhemberg iniciaren un setge sobre la ciutat de Girona que durà des de l'abril fins al desembre.¹¹⁴ Durant el setge, es pretenia rendir la ciutat per gana, defensada en aquells moments pel marquès de Brancas amb una guarnició de dotze batallons. La població gironina, afamada, va recórrer al consum de carn de cavall, d'ase o de gat, mentre que als monestirs ja només es consumia pa i aigua.¹¹⁵ Precisament, a la parròquia de Santa Llogaia del Terri arribà el ressò del mal viure del gironins: "[...] *habitants de Girona, assetjats pels francesos, tingueren que menjar per fam, molts cavalls, burros i gats i rates*".¹¹⁶ A la muntanya de Camós, els miquelets es mobilitzaren cap al setge a la ciutat de Girona, quan a la parròquia de Sant Vicenç de Camós el febrer fou enterrat un jove fuseller de Berga del regiment de Ferrer, i el 27 de maig morí Pau Bosch, fuseller de Pardines, d'una escopetada a la plaça.¹¹⁷

¹¹² CONSTANS, "Una crònica inédita", citat, pàg. 94.

¹¹³ Els hostatges patiren tota mena d'infortunis, però aconseguiren escapar, excepte el pagès Miquel Ferrermoner, que fou empresonat a Girona, on moriren el seu fill i el pagès Isidre Sitjar.

¹¹⁴ ALBERCH, Ramon i QUER, Josep. *La Girona del set-cents. Els límits d'una transformació (1700-1792)*, Quaderns d'història de Girona, Girona, 2001, pàg. 8 seg.

¹¹⁵ MORALES GARCÍA, Francesc Xavier. "Girona i la Guerra de Successió", *Revista de Girona*, núm. 254, 2009, pàg. 46-50.

¹¹⁶ Document transcrit del fons parroquial de Santa Llogaia del Terri. Còpia del Llibre Vell, F 59. CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits. Crònica*, XXII, CECB, Banyoles, 1981.

¹¹⁷ ADG: fons parroquial Sant Vicenç de Camós. Defuncions (1578-1719), F 159-160.

Durant el setge dels austriacistes, eren ajusticiats sense contemplacions els habitants de l'entorn de Girona que pretenien portar queviures als ciutadans afamats. Caldria pensar que alguns habitants de la comarca foren empresonats o ajusticiats, si ens cenym als casos documentats de la vall d'Adri. A tall d'exemple, el dia 2 de novembre de 1712, morí a l'arenal del Ter de Domeny Pere Ferrer, de 30 anys, a causa d'una escopetada i ajusticiat per intentar portar queviures a la ciutat de Girona quan era assetjada per les tropes de Carles III. Dos dies després, foren abatuts al Pont Major el bracer Joan Felip, de 45 anys, que també duia queviures a la ciutat, i el treballador Joan Alemany, ambdós enterrats al Pont Major de Girona.¹¹⁸ Durant el setge de Girona, les tropes passaren per la vila de Banyoles, seguint el camí reial de Girona a Besalú, que passava per l'hostal de Pont-Xammar, a l'altura del poble de Borgonyà. Precisament, el 30 de novembre de 1712, morí un tal "*Manuel Prats viudo traginer del trench de la artillaria*¹¹⁹ *mori de un cop de cosa de una mula en lo ostal den Creuhet del Pontxammar*".¹²⁰ Un company seu digué que era de la vila de Xàtiva del regne de València, fou enterrat al cementiri de Sant Julià de Corts. El 24 de novembre fou enterrada al cementiri del monestir de Sant Esteve Catarina, muller de "*Joannis Stirple mility del Regiminy de Bari Germanora in Hispania*".¹²¹

Durant la primavera de 1712, els austriacistes ja planificaven l'atac a Banyoles. Precisament, Mn. Lluís Constans recollí del mas Casademont de Ventajol (Sant Miquel de Campmajor) un recull documental referent a la contraofensiva, quan el 12 de maig de 1712 es convocà una trobada a Medinyà per tal de planificar la presa de Banyoles als francesos, fortificats al monestir. L'ordre és signada per Josep de Puig, sotsveguer de Besalú: "*A fi de poder pendrer las degudes medidas sobre lo modo de pendrer eixà vila de Banyoles se conferia Vm. tant matí com puga devant Madinyá hont se trovara lo Señor General Baro de*

¹¹⁸ ADG: fons parroquial de Sant Llorens d'Adri. Defuncions. F 159-160.

¹¹⁹ Tren d'artilleria, conjunt de carruatges que transporten peces d'artilleria.

¹²⁰ ADG: fons parroquial de Sant Julià de Corts. Defuncions (1638-1791), F 27. El veïnat de Pont-Xammar es trobava a la parròquia de Sant Joan de Borgonyà, per on passava el camí reial en direcció a Girona i es bifurcava al poble de Miànigues al set-cents.

¹²¹ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Defuncions (1678-1773), F 59r. No hem pogut identificar aquest regiment a partir de la font documental, però possiblement es tracta de la muller d'un soldat austriacista dels exèrcits reials. 1709. Tanmateix, aquest regiment fou sobretot operatiu al centre d'Europa durant la guerra. La transcripció del llibre d'òbits podria ser incorrecte per un malentès en la pronunciació.

Wetzel y jo hi sare tambe, lo demes a la vista".¹²² Un cop sabut que el regiment borbònic deixà la vila, es donà ordre de demolir les obres de fortificació. En concret, a Figueres el 12 d'agost es disposà enderrocar la muralla banyolina amb cent homes ajudats amb magalls i dirigits pel capità Josep Vinyals de Flaça:¹²³ *"Inseguint lo ordre del Excm. Sr. Baró de Vetzel, disposaran Vmes. que de eixa vegueria de Besalú passian cent homes a la vila de Banyoles per terrelloners aportant magalls per aplicarse a la demolicio de las obras que tenian fetas los francesos en lo monestir y murallas de dita vila, dirigintse per lo que disposará y manara Dn. Josep Vinyals de flassa y de ordre de Sa Exa. acistira per eix fi. Figueres y Agost 4 de 1712 – Dn Joseph de Puig – Al Subveguer i Sindichs de la vegueria de Besalú"*.¹²⁴

El dia 5 agost, Josep Vinyals demana amb urgència al sotsveguer de Besalú i als síndics que li siguin enviats els 100 homes (terrelloners) per tal de poder dur a terme la demolició de les muralles de Banyoles en quatre dies: *"Sors Sindichs i Susveguer de Baselu, per lo de esta donador va adjunt lo hordre per los cent homes V.S. me han de enviar lo que estimare a V.S. sian puntuals fent que dema se troben en esta vila junt amb hun de V.S. y que dits terrolleners aporten sas provisions per quatre dias y las haines neseraries per poder executar la demolisio de las murallas"*.¹²⁵ De nou, en les fonts municipals es recorda la notícia sobre l'enderrocament: *"En lo any 1712 vingué Viñals de Flassá ab molta gent, y fe enderrocar las morallas y algunas torras"*.¹²⁶

El territori de la comarca no estava en cap cas sota control dels austriacistes, i possiblement es trobava sotmès a escaramusses i atacs dels dos exèrcits sense un front definit. Dissortadament, les notícies de les fonts documentals són pobres, però a través dels fons parroquials es poden entreveure els moviments de tropes. El 15 d'agost de 1712, al cementiri parroquial del poble de Pau, va ser enterrat Pau Salvi Ayats, fuseller del regiment de Birola, *"nefrat al peu"* a Roses, originari de Sant Miquel de Campmajor.¹²⁷ El 28 de novembre de 1712 fou enterrat al cementiri d'Orfes un tal Gaspar Gotmago de la *"companyia del sargento major del Regiment de Tramon de Infanteria Alemana*

¹²² CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari*, citat, doc. 1723.

¹²³ Masia noble de Flaça coneguda com Can Vinyals. Aquesta família obtingué el títol de noblesa el 1555, i lluitaren a favor de Carles d'Àustria i en la defensa de Barcelona contra les tropes filipistes (1713-1714).

¹²⁴ CONSTANS, Lluís G. *Diplomatari*, citat, doc. 1724.

¹²⁵ CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1725.

¹²⁶ ACPE: fons municipal de Banyoles. Obres de fortificacions (1663-1873) núm. reg. 371.

¹²⁷ ADG: fons parroquial de Sant Miquel de Campmajor. Defuncions (1705-1857), F 9.

espanyola".¹²⁸ El 10 de desembre foren trobats dos cadàvers a la l'entrada del corral del mas Puig del veïnat de Batllori (Esponellà), morts per armes de foc. Un cadàver corresponia a Miquel Vilardell, jove bracer d'Esponellà, i l'altre no fou identificat. Per la descripció de l'armament que duïen, eren fusellers de muntanya. Miquel Vilardell "*tenia dos pistolas en la costat y una escopeta eo pessa llarga contra de ell la bolsa de portar monicions y flasco esclafats de colps de balas*". El segon cadàver incògnit també anava armat, amb "*una pistola y contra de ell una pessa llarga eo escopeta*".¹²⁹ L'11 de desembre era enterrat el portuguès Antoni Rodrigues al cementiri de Santa Maria de Camós.¹³⁰

L'OCUPACIÓ BORBÒNICA DEFINITIVA (1713)

El dia 2 de gener de 1713, el duc de Berwick arriba a Verges disposat a aturar l'ocupació austriacista a les comarques gironines. Davant l'imminent creuament del Ter per part de les tropes borbòniques, el comte de Wetzel ordenà la retirada dels miquelets i de la resta de tropes situades al camp del Pont Major cap a Hostalric. Girona era socorreguda amb reforços borbònics després de més de mig any de setge. Els jurats banyolins, conscients del canvi de poders, el 3 de gener de 1713 decidiren enviar com a representants de la vila, entre d'altres, el monjo almoïner Francesc de Castelló, per donar obediència al rei Felip V. Finalment, els francesos entren a Girona el 8 de gener.¹³¹ I, el 15 d'abril de 1713, posaven una guarnició al monestir de Sant Esteve de Banyoles.¹³²

A partir del control de Girona, les fonts són més aviat escadusseres i puntuals. Els regiments de miquelets es retiraren a la muntanya, on era més fàcil la defensa. El 19 de febrer s'ordenava que es posés un sentinella a dalt de la Mare de Déu del Mont, per tal que, mercès a un toc de campana, foc o fum, avisés de les incursions dels francesos cap a la Garrotxa. Als voltants del poble de Sallent hi havia el regiment de Birolà.¹³³ De fet, aquell mateix mes, els francesos dirigits pel comte de Fiennes van fer diverses ràtzies per Mon-

¹²⁸ ADG: fons parroquial d'Orfes. Defuncions (1687-1731), F 45.

¹²⁹ ADG: fons notarial d'Esponellà. Sebastià Gomis-manual (1712-1713) ES 32, full solt.

¹³⁰ ADG : fons parroquial de Santa Maria de Camós. Defuncions (1653-1779), F 687.

¹³¹ CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits. Crònica*, XXII, CECB, Banyoles, 1981.

¹³² CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1732.

¹³³ CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1731.

tagut, Sales de Llierca, Argelaguer i Beuda, on capturaren diversos presoners, que foren a les presons de Roses i Perpinyà.

Els miquelets eren ben operatius a la primavera a les zones muntanyoses, ja que evitaven trepitjar la plana i la vila de Banyoles. El dia 2 d'abril de 1713 fou enterrat a la tomba familiar del Masdevall, al cementiri de Centenys, "*Joan Casanovas del lloch de Mieras, alferes de micalets de la Companyia de Joan Casanovas son pare qui estaven assi allotjats*".¹³⁴ El mes de maig, el regiment de Birolà feia guàrdia a Santa Maria de Camós quan es produí una estranya mort al poble de Cornellà del Terri. El pagès Joan Illa, de la parròquia de Santa Llogaia de Terri, testificava sota jurament (4 de juny) sobre la troballa d'un cadàver al pou de glaç de Sords la matinada del 13 de maig. El seu testimoni explica que es trobava davant l'hostal de Cornellà quan arribà un capità de fusellers de l'esquadra de Birolà, anomenat Roca, que tenia el seu quarter a Santa Maria de Camós. El capità preguntà a Bartomeu Janover, hostaler, pel batlle, pel jurat i pel pagès Joan Bret, i també per la situació de "*la anima*" de Sords:¹³⁵ "[...] y despres viu com lo dit senyor capità marxá dret al pou de glas de Barhomeu Pla de Cornella junt ab Narcisa Pla muller de dit Barhomeu Pla, qui aportaren la clau de dit Pou de glas porque lo dit senyor capita volia veurer un cadaver eo cos mort de home que dins dit Pou de glas se havia trobat".¹³⁶ Testificà que durant els mesos d'abril i maig no veié el pagès Joan Bret, que aquest no formava part dels fusellers del rei Carles III i que no coneixia el cadàver que s'havia trobat a l'interior del pou de glaç.¹³⁷

A partir de l'arribada dels francesos, es poden documentar alguns episodis de repressió soferts pels simpatitzants de la causa austriacista, tot i que, molt probablement, el seu abast fou molt més important. Per exemple, el 18 de setembre de 1713, es féu un funeral pel pagès de Centenys Josep Gifreu, que morí a la presó de Perpinyà, com deixà anotat el rector de Sant Iscle: "*Josep Gifreu pages del present lloch mori en las presons de Perpinyá als 2 de maig de dit any, y fou pres dit Josep Gifreu, juntament ab altres de la present parroquia als 14 de febrer de dit any, quant mussur lo Compte de Fienes General de Franssa anava seguint ab con peu de Exersit lo bisbat de Gerona, tenint ja a las demes vilas, y publats grans, guarnicio) agafant los Rectors, y altres sacerdots, Batllas, Jurats, Perso-*

¹³⁴ ADG: fons parroquial de Centenys. Defuncions 1703-1852, F 9.

¹³⁵ Veïnat de Ca l'Ànima, a tocar el riu Revardit.

¹³⁶ AHG: fons notarial de Cornellà del Terri. Pau Forroll-manual (1712-1713), CN 27, F 253.

¹³⁷ AHG: fons notarial de Cornellà del Terri. Pau Forroll-manual (1712-1713), CN 27, F 252-255.

*nas assenyalsades, y finalment las que trobave, y los feya aportar pressos, y lligats a las presons de perpinya, anal quartel de Sant Jaume , que de los demes llochs de dit Bisbat ni tenia molts, de Santenys sols ni aportaren quatre, que los demes escaparen. Los de aquest lloch foren dit qm Joseph Gifreu, Francesch Casademont, Joseph Costa carreter, y Miquel Gay y Garganta texidor. De Esponellá an tenían de presos setze ab lo Paq. y aixis dels demes llochs qui mes, qui menos”.*¹³⁸ Segons el mateix rector, l'intendent de Perpinyà exigia la suma de 7.360 lliures per les contribucions a la guerra, cosa que afectava també les viles de Banyoles, Besalú i la ciutat de Girona. També es dóna la notícia que, juntament amb Josep Gifreu, moriren a les presons de Perpinyà el sagristà de Crespià i el rector d'Argelaguer.

El dia 1 d'octubre, el comandant borbònic Tiberi Carafa¹³⁹ ordenà la prohibició de fer qualsevol dany a les possessions del santuari de Santa Maria del Collell: *“Il est tres expressement deffendu a tous soldats Cavaliers et Dragons sous quelque pretexte que le soit d'entrer dans les Cassines, d'aller aux Vignes, de prendre de la paille, Couper des Arbres a fruit sui faire aucun damage, Fait an Camp de Banolas le premier 8bre. 1713. — Carafa”.*¹⁴⁰ Aquesta prohibició no resulta gens casual, ja que a partir de la primavera de 1713, les terres catalanes ocupades per l'exèrcit borbònic hagueren de suportar el pillatge i una brutal repressió, sobretot els combatents catalans amb empresonament, deportacions o execucions sumàries. Així, el 29 de setembre de 1713 va ser enterrat Miquel Coll, *àlies* Quelot del Vilar, i fou ajusticiat essent comandant de la vila Tiberi Carafa.¹⁴¹

El control de l'administració borbònica a les terres recentment conquerides ja es fa palès el 10 d'octubre quan el ministre filipista Gregori Matas i Pujol¹⁴² ordena a la batllia de la vall del Terri fer una taxació de les propietats situades en cadascuna de les parròquies de Cornellà, Sords, Pujals del Cavallers, Pujals dels Pagesos, Borgonyà i Corts. La taxació havia de ser entregada en el termini de vuit dies, sota pena de 300 lliures. Finalment, fou feta el mes

¹³⁸ ADG: fons parroquial de Centenys. Defuncions (1703-1852), F 9-10.

¹³⁹ Tiberi Carafa fou comanador de l'ordre de Sant Joan i designat com a comandant de Girona i l'Empordà l'any 1713.

¹⁴⁰ CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1733.

¹⁴¹ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Defuncions (1678-1773), F 60.

¹⁴² Gregori Matas i Pujol fou un dels cinc ministres de la Junta Interina de Catalunya que governava per ordre de Felip V abans del decret de Nova Planta.

de desembre i anomenà de manera detallada cadascun dels masos i propietats amb la seva corresponent contribució municipal.¹⁴³

A les acaballes de la guerra, la devoció religiosa tornà a la normalitat a la comarca. Les processons religioses i aplecs deixaren de celebrar-se per motiu de la guerra. Així, el 20 de maig de 1714, als jurats de Banyoles se'ls concedeix la potestat de convocar processons del santuari de la Mare de Déu del Collell i del santuari de Rocacorba.¹⁴⁴ El 26 d'agost, el capítol del monestir escull fra Antoni de Vilaró per oferir serveis a alguns presoners de Ripoll presos pels francesos, entre els quals hi havia Felip de Novell, sagristà major de Ripoll, Miquel Ramon i Francisco de Aguirre.¹⁴⁵

El pagès de Sant Esteve de Guialbes (Vilademuls) Amer Massó també situà la fi del conflicte l'any 1713 a les terres de la comarca, després d'anys de pillatges i de la marxa del pretendent Carles d'Àustria: "*Durá dita Guerra robant y matant de totas maneras y totas trepasserías¹⁴⁶ luxuriosas y robatorias ab totas porquerías de sectas afins lo añ de -1713 lo que en dit temps cen era anat de Barcelona dit Carlos 3 sopra nomenat ab grans promesas de fidelitat favorables a Cataluña ci se fos cumplit*".¹⁴⁷ El 18 de desembre de 1714 va ser enterrat al cementiri d'Orfes, com ens indica el sacerdot Miquel Tronxa "*Dn. Laiman ajudant del excellentissim Sr. Compta de Fiennes*". La causa de la mort fou que "*se negá en la ribera de Lierca prop la capella de Sr. Coima de Lierca¹⁴⁸ als 17 del mes de octubre proposats y se troba en lo riu Fluvia sobre lo moli de orfans ensorrat als 17 del corrent mes de desembre*".¹⁴⁹ El cadàver fou trobat mesos després aigües avall del Fluvià, a la resclosa del molí d'Orfes.

A partir de principis de 1716, la vila de Banyoles allotja el regiment de Dragons de Mahony, que destacaren a la batalla d'Almansa. El regiment tenia un gran nombre d'irlandesos. Un cop finalitzada la guerra, la vila fou controlada per aquest regiment borbònic per evitar qualsevol intent de revolta i sotmetre els vilatans a les imposicions dels ministres borbònics. A través dels registres parroquials es pot resseguir la seva estada, convulsa de vegades,

¹⁴³ AHG: fons notarial de Cornellà del Terri. Pau Forroll-manual (1712-173) CN 27, F 419-424.

¹⁴⁴ CONSTANS, Lluís G. *Manuscrits inèdits. Monestir I*, CECB, Banyoles, 1981.

¹⁴⁵ CONSTANS, *Diplomatari*, citat, doc. 1735.

¹⁴⁶ Anar saltant d'un costat a l'altre.

¹⁴⁷ ACPE: col·lecció de documents patrimonials. Llibre de memòries d'Amer Massó, pagès de Sant Esteve de Guialbes, F 237.

¹⁴⁸ Possiblement es refereix a l'església de Sant Miquel de Coma de Roura, sobre el riu Llierca.

¹⁴⁹ ADG: fons parroquial d'Orfes. Defuncions (1687-1731), F 48.

sobretot el 20 de gener de 1716, quan va ser mort el soldat “*Nicolau Bourgeot del Regiment del compte de Mahoni [Mahony], lo cual fou passat per las armas cerca las rodas dels corders al Turers*”¹⁵⁰ y quant fou mort lo Religios del Regiment dit lo enterra sens sepultura”¹⁵¹. El 26 de gener, el soldat “*Joannes Xarxes*”, del regiment de cavalleria de Mahony, batejava la seva filla Maria a la parròquia de Santa Maria dels Turers. El mes març, l'alferes “*Georgi Gualcor*”, del regiment de Mahony, batejava la seva filla, i també el soldat “*Jacobi Reix*”. El 30 de maig, el soldat “*Joachim Liseranso*”, de Bilbao, batejava el seu fill. La cerimònia fou celebrada pel capellà del regiment, Pedro Hogar.¹⁵² El 24 d'abril de 1716 morí “*Pasqual Guatie tinent del Regiment de Mahoni en la malaltia*”. El frare del regiment el trobà mort al molí de Can Boada i fou enterrat a Santa Maria dels Turers.¹⁵³ El 2 de juny de 1716 fou batejat al monestir de Banyoles un soldat adult del regiment de dragons que residia a la vila, anomenat Gordon, escocès, de 40 anys. Fou apadrinat pel “*Jacobo Maioni*” (comte de Mahony), que manava el regiment, i sa muller, Teresa Falvi. Van assistir la majoria dels oficials i els habitants de la vila. El dia 17 de gener de 1717 va contraure matrimoni l'irlandès “*Jacobus Grant miles Regiminis Domini don Juliani Ocalaghan*”¹⁵⁴ amb la banyolina Francisca Prat, va assistir-hi també el frare del regiment, Pedro Hogar.¹⁵⁵

En conclusió, la guerra successòria, com s'ha vist, afectà la vila de Banyoles i les parròquies de la comarca ja des de l'inici del conflicte, l'any 1705, quan van ser habituals les incursions franceses per l'Empordà i les escaramusses dels fusellers de muntanya. Durant diverses fases del conflicte, el riu Fluvià marcava la frontera natural entre els dos exèrcits, malgrat que no existia un front de guerra definit. La primera incursió francesa important fou a l'estiu de 1709, quan les parròquies de la vall del Terri i Banyoles patiren episodis de saqueig i pillatge per part dels regiments del duc de Noailles. Sota domini austriacista, a finals del mes d'octubre de 1710, se celebrà una festa espectacular a la vila de Banyoles, amb focs d'artifici, música i ball, en

¹⁵⁰ Indret del barri dels Turers de Banyoles, on el gremi de corders estiraven les cordes de cànem, posteriorment conegut com la plaça de les Rodes.

¹⁵¹ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Defuncions (1678-1773), F 62.

¹⁵² ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Baptismes (1705-1753), F 40-42.

¹⁵³ ADG: llibre parroquial de Santa Maria dels Turers. Defuncions (1678-1773), F 63.

¹⁵⁴ Julian O'Callaghan fou capità de Dragons, el 1711 era coronel a la companyia del regiment de cavalleria de Jaén.

¹⁵⁵ ADG: fons parroquial de Santa Maria dels Turers. Matrimonis (1602-1734), F 165.

honor a l'arxiduc Carles d'Àustria. A partir del desembre i fins a l'estiu de 1711, els francesos s'establiren de manera permanent a Banyoles i fortificaren el monestir benedictí de Sant Esteve, tot i que a les zones muntanyoses a ponent de la comarca, com ara Rocacorba i la serra de Finestres, eren habituals les incursions dels miquelets. Tot i la contraofensiva austriacista de l'any següent, a partir de 1713 la comarca ja caigué sota domini de les tropes de Felip V. A partir de l'hivern aparegueren casos d'empresonament, deportacions, execucions i oneroses contribucions de guerra, com també les amenaces de pillatge i saqueig. En els mesos posteriors la comarca fou controlada per les tropes borbòniques, i a la fi del conflicte, l'any 1715, vila de Banyoles es veié obligada a allotjar el regiment de Dragons de Mahony, que destacaren a la batalla d'Almansa. Amb poc temps ja s'havia començat a implantar el nou model de monarquia borbònica, que es traduiria en la promulgació del decret de Nova Planta el 16 de gener de 1716, expressió de l'absolutisme del monarca Felip V i de l'esperit annexionista i uniformador que comportà la desaparició de les lleis i institucions catalanes.

[Recepció de l'article: 23-1-2014]

[Acceptació de l'article: 6-5-2014]